

Εκπαίδευση Παιδιών Προσφύγων στην Ελλάδα:

Τάξεις Υποδοχής και

Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων

στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

2016-2019

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
1 ^ο ΜΕΡΟΣ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	7
Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20 ^ο και 21 ^ο αιώνα.	7
Η κορύφωση της προσφυγικής κρίσης (2015-2016)	11
Ο όρος «Πρόσφυγας»	13
Η παγκόσμια προσφυγική κρίση σε αριθμούς.....	15
Οι προσφυγικές ροές στη Μεσόγειο (2014 – Φεβρουάριος 2019).....	16
Οι προσφυγικές ροές στην Ελλάδα (2014 – Φεβρουάριος 2019).....	19
Ποσοτικά δεδομένα και στατιστικά στοιχεία για τον ανήλικο προσφυγικό πληθυσμό	21
Προφίλ των Αιτούντων/Αιτουσών και Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας-Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (2013-2018).....	25
Συνοδευόμενοι και ασυνόδευτοι ανήλικοι/-ες κατά το 2013-2017, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Ασύλου.....	27
Στοιχεία Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2019).....	28
Συμπεράσματα	29
2 ^ο ΜΕΡΟΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	31
A. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ (2016-2019).....	31
Συνοπτική περιγραφή του προγράμματος ένταξης των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση.....	31
B. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.....	32

Σχεδιασμός και συντονισμός του Προγράμματος Εκπαίδευσης των Παιδιών Προσφύγων.....	32
Γ. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	35
Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ)	35
Ο νόμος 4547/2018	39
Ο θεσμός των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) Αστικού Ιστού.....	43
Το αναλυτικό πρόγραμμα	43
Συμπεράσματα	44
Τάξεις Υποδοχής – Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας.....	45
Το πρόγραμμα των Τάξεων Υποδοχής ΖΕΠ	47
Ζητήματα αξιολόγησης και απουσίες μαθητών.....	49
Διαπολιτισμικά σχολεία.....	50
Πορεία ίδρυσης των σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.....	50
Συμπεράσματα	54
Στοιχεία σχετικά με τη φοίτηση των προσφύγων μαθητών (2016 – Ιανουάριος 2019) στις δομές εκπαίδευσης.....	56
Συμπεράσματα	61
3 ^ο ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ	62
Αναγκαιότητα της έρευνας– στοχοθεσία της έρευνας – ερευνητικά ερωτήματα.....	62
Ερευνητική μέθοδος.....	63
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	64
Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων.	64
Ιδιαίτερα ζητήματα που επηρεάζουν τη φοίτηση στις Τάξεις Υποδοχής και ΔΥΕΠ	65

Γενικότερες δυσκολίες και προβλήματα στο σχεδιασμό της προσφυγικής εκπαιδευτικής πολιτικής	67
Παράγοντες που λειτουργούν προς όφελος της εκπαιδευτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ένταξης των μαθητών προσφύγων.....	68
Μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής και αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο	70
Προοπτικές και προκλήσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα	73
Συμπεράσματα	74
Επίλογος.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα αποτελεί ήδη από τη δεκαετία του 1960 χώρα υποδοχής μεταναστών, αλλά η μαζική είσοδος μεταναστών της δεκαετίας του 1990, κυρίως λόγω της κατάρρευσης του Υπαρκτού Σοσιαλισμού, έθεσε την ελληνική κοινωνία ενώπιον των κρίσιμων ζητημάτων της πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Ζητήματα συμβίωσης, αλληλεγγύης, αποδοχής της πολιτισμικής ετερότητας, αλλά και ζητήματα καχυποψίας, στοχοποίησης και απόρριψης μεταναστευτικών ομάδων τέθηκαν για πρώτη φορά ίσως με τόσο έντονο τρόπο, μετά την ιστορική διαμάχη «αυτοχθόνων» και «μη αυτοχθόνων» του νεαρού ελληνικού κράτους.

Η τελευταία προσφυγική κρίση που κορυφώνεται στο τέλος του 2015 μέχρι το καλοκαίρι του 2016, και συνεχίζεται με χαμηλότερους ρυθμούς έως σήμερα, επαναθέτει τα ζητήματα πολυπολιτισμικότητας και μάλιστα με τον πιο οξύ τρόπο, καθώς συνοδεύεται από μια τεράστια ανθρωπιστική κρίση.

Η εκπαίδευση μπορεί να παίζει καθοριστικό ρόλο στην προετοιμασία της κοινωνίας, ώστε να καλλιεργηθούν αξίες και να εμπεδωθούν συμπεριφορές που θα εδράζονται στις αρχές του διαπολιτισμικού σεβασμού και της διαπολιτισμικής δημοκρατίας. «Εξάλλου η ίδια η σχολική ζωή και η σχέση του σχολείου με το κοινωνικό περιβάλλον πρέπει να στηρίζονται στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι αξίες που εκφράζει η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων πρέπει να διαποτίζουν κάθε δραστηριότητα της σχολικής κοινότητας»¹.

Για να μπουν τα θεμέλια αυτών των διαπολιτισμικών αξιών στο εκπαιδευτικό σύστημα και να μεταγισθούν στην κοινωνία προϋπόθεση είναι οι ανήλικοι πρόσφυγες και μετανάστες να απολαύουν με όρους ισότητας την εκπαίδευση που όλα τα παιδιά δικαιούνται. Ισότητα όμως σημαίνει να παρέχεται στον κάθε έναν και στην κάθε μία το εκπαιδευτικό αγαθό προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητές του/της και τις ανάγκες του/της, μέσα σε ένα συμπεριληπτικό σχολείο.

Αναφερόμαστε, λοιπόν στην ένταξη των μαθητών/-τριών προσφύγων και μεταναστών (μεικτών ροών) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, διερευνώντας κατά

¹ ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ. της Ο.Λ.Μ.Ε., Σχολείο χωρίς σύνορα. Βιβλίο της καθηγήτριας/του καθηγητή, Ο.Ε.Δ.Β., 2000, Αθήνα

πόσο υφίσταται η ανάγκη να υπάρχει μια εκπαιδευτική πολιτική για τα παιδιά πρόσφυγες, σχεδιασμένη με βάση τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες αυτού του πληθυσμού και προσαρμοσμένη σε αυτές, δημιουργώντας παράλληλα προϋποθέσεις πλήρους ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα και την κοινωνία γενικότερα, χωρίς διαχωριστικές γραμμές και αποκλεισμούς.

1^ο ΜΕΡΟΣ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα.

Σύμφωνα με το γλωσσάριο του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης², δεν υπάρχει σε διεθνές επίπεδο ένας οικουμενικά αποδεκτός προσδιορισμός της έννοιας του «μετανάστη». Ο όρος συνήθως γίνεται κατανοητός, προκειμένου να καλύψει τις περιπτώσεις όπου η απόφαση για μετανάστευση λαμβάνεται ελεύθερα από το άτομο, δίχως την μεσολάβηση εξωγενών παραγόντων. Συνεπώς, αυτός ο όρος αναφέρεται στα άτομα και τα μέλη της οικογένειας που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ίδιων και των μελών των οικογενειών τους.

Κατά τον εικοστό αιώνα η Ελλάδα αποτέλεσε παραδοσιακά χώρα αποστολής μεταναστών στις υπερπόντιες χώρες (κυρίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα) και στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (κατά τη μεταπολεμική περίοδο) όπου συντελούνταν το βιομηχανικό θαύμα.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, μετατρέπεται σταδιακά από χώρα προέλευσης σε χώρα υποδοχής μεταναστών και μεταναστριών από την Ασία (Φιλιππίνες, Σρι Λάνκα, Ινδονησία), από τη Βόρεια Αφρική και την Αίγυπτο. Επρόκειτο για μετανάστευση που ήταν συνήθως ατομική, όχι οικογενειακή, και πρόσφερε εργασία ανειδίκευτη ή χαμηλής ειδίκευσης.

Κατά τη δεκαετία του 1990, την περίοδο των μεγάλων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών στις χώρες του Υπαρκτού Σοσιαλισμού, ξεκινάει η μεγάλη μεταναστευτική ροή από τις χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, η μεγάλη πλειοψηφία των οποίων προέρχεται από τη γειτονική Αλβανία. Οι εν λόγω μετανάστες και μετανάστριες απασχολούνται στη γεωργία, την κτηνοτροφία, τις κατασκευές, τις υπηρεσίες καθαριότητας και σίτισης και την προσφορά οικιακών υπηρεσιών. Η

² Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, Γλωσσάριο για τη Μετανάστευση, Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, Νο 20,

χώρα, μετατρεπόμενη σε χώρα υποδοχής μεταναστών, είναι απροετοίμαστη όσον αφορά στην εφαρμογή ενταξιακής πολιτικής. Στη φάση αυτή γίνεται κυρίως προσπάθεια διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών³, ενώ εκλείπει ο στρατηγικός σχεδιασμός των πολιτικών ένταξης. Η ένταξη των μεταναστών αποτελεί κατά κανόνα αποτέλεσμα των προσπαθειών των ίδιων των μεταναστών και της ευελιξίας που τους πρόσφεραν οι κοινές πολιτισμικές αναφορές και η απασχόλησή τους σε τομείς της εθνικής οικονομίας στους οποίους υπάρχει την εποχή εκείνη έλλειψη εργατικού δυναμικού.

Αυτές οι μεταναστευτικές ροές⁴, επειδή είναι πολυπληθείς και σε μεγάλο βαθμό οικογενειακές (κυρίως των προερχόμενων από την Αλβανία) - με την έννοια ότι είτε πραγματοποιείται στην Ελλάδα η επανένωση της οικογένειας είτε η οικογένεια συγκροτείται στην Ελλάδα- δημιουργούν ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που απαιτούν συντονισμένο και συγκροτημένο σχεδιασμό των πολιτικών ένταξης (διαδικασίες νομιμοποίησης, απόκτηση αδειών διαμονής μακράς διάρκειας, προστατευτικό πλαίσιο δικαιωμάτων, χορήγηση ασύλου). Κεντρικά ζητήματα στον ενταξιακό σχεδιασμό αρχίζουν πια να αποτελούν και η εκπαίδευση των ανήλικων μεταναστών που σχεδιάστηκε με πυρήνα τις Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) και τα διαπολιτισμικά σχολεία, καθώς και η προστασία των δικαιωμάτων τους. Αναλόγως, προβληματίζει πλέον και η γλωσσική εκπαίδευση των ενηλίκων μεταναστών και μεταναστριών (πιστοποιητικό ελληνομάθειας).

Στις δύο τελευταίες δεκαετίες, οι μεταναστευτικές ροές από χώρες της Ασίας (Πακιστάν, Μπαγκλαντές) και της Αφρικής προστίθενται στις ήδη υπάρχουσες, αν και έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά: διαφορετικό πολιτισμικό προφίλ από εκείνο της χώρας υποδοχής αλλά και των μεταναστών και μεταναστριών του προηγούμενου μεταναστευτικού ρεύματος, έλλειψη εξειδίκευσης στους τομείς της εθνικής οικονομίας που παρουσιάζουν ελλείμματα εργατικού δυναμικού (γεωργία, κατασκευές, οικιακές υπηρεσίες κ.α.) και δεν χαρακτηρίζονται από ισορροπία μεταξύ των φύλων (αποτελούν κυρίως αντρική μετανάστευση).

³ Ο.π. **Μεταναστευτική ροή**: Ο αριθμός των μεταναστών που μετακινούνται ή είναι ξουσιοδοτημένοι να μετακινούνται από και προς μία χώρα με σκοπό την εργασία ή την εγκατάστασή τους σ' αυτήν για προκαθορισμένο χρονικό διάστημα..

Αναλυτικότερα, ο αριθμός των **νόμιμα διαμενόντων** (ή που έχουν έγγραφα) στη χώρα μεταναστών και μεταναστριών ανέρχεται στα 523.715 άτομα⁵, ενώ ο αριθμός των αιτούντων άσυλο είναι 209.625⁶.

Στη συνέχεια παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τα βασικά κοινωνικά χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο, χώρα καταγωγής) του μεταναστευτικού πληθυσμού.

Μεταναστευτικός πληθυσμός ανά ηλικιακή ομάδα

Ηλικία	Αριθμός Αδειών Διαμονής	Ποσοστό επί του συνόλου των αδειών διαμονής
έως 39 ετών	260.346	49,71%
άνω των 40 ετών	263.369	50,29%
Σύνολο	523.715	100,00%

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα Μετανάστευσης, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Απρίλιος 2018

⁵ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούνιος 2018 (σελ. 23).

⁶ Τα στοιχεία των αιτούντων/αιτουσών άσυλο και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας αφορούν σε καταγραφή από το 2013 έως τον Ιανουάριο 2019 (Πηγή: Υπηρεσία Ασύλου, Ιανουάριος 2019).

**Μεταναστευτικός πληθυσμός ανά χώρα
καταγωγής**

Χώρα Καταγωγής	Αριθμός Αδειών Διαμονής	Ποσοστό επί του συνόλου των αδειών διαμονής
Αλβανία	353.826	67,56%
Γεωργία	18.865	3,60%
Ουκρανία	18.447	3,52%
Πακιστάν	16.853	3,22%
Ρωσία	14.486	2,77%
Ινδία	13.580	2,60%
Αίγυπτος	11.586	2,21%
Φιλιππίνες	9.949	1,90%
Μολδαβία	7.958	1,52%
Κίνα	7.226	1,38%
Μπανγκλαντές	7.175	1,37%
Αρμενία	6.043	1,15%
Συρία	5.467	1,04%
Σερβία	2.988	0,57%
Η.Π.Α.	2.553	0,49%
Άλλες χώρες	26.713	5,10%
Σύνολο	523.715	100,00%

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα Μετανάστευσης, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Απρίλιος 2018

Μεταναστευτικός πληθυσμός ανά φύλο

Χώρα Καταγωγής / Φύλο	Άνδρες	Γυναίκες
Αλβανία	196.209	157.617
Γεωργία	5.221	13.644
Ουκρανία	3.222	15.225
Πακιστάν	15.497	1.356
Ρωσία	2.727	11.759
Ινδία	10.185	3.395
Αίγυπτος	8.850	2.736
Φιλιππίνες	2.798	7.151
Μολδαβία	1.827	6.131
Κίνα	3.555	3.671

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα Μετανάστευσης, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Απρίλιος 2018

Η κορύφωση της προσφυγικής κρίσης (2015-2016)

Το 2015 είναι ένα έτος - ορόσημο για το μεταναστευτικό και το προσφυγικό ζήτημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς είναι η χρονιά που εκδηλώθηκε με τρόπο εκρηκτικό η μαζική εισροή πληθυσμών, από την Ασία και την Αφρική. Οι πληθυσμοί αυτοί χρησιμοποίησαν- και συνεχίζουν ακόμα έως σήμερα να χρησιμοποιούν- τους θαλάσσιους κυρίως δρόμους που μέσα από την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιταλία θα τους οδηγούσαν στις χώρες της Ευρώπης και κυρίως της Βόρειας.

Στη χώρα μας, το προσφυγικό ζήτημα, κορυφώνεται την περίοδο Αυγούστου 2015-Μαρτίου 2016 με την κατακόρυφη αύξηση των μεικτών ροών (προσφύγων και μεταναστών), δημιουργώντας σοβαρές ανθρωπιστικές συνέπειες.

Η πρωτοφανής μαζικότητα με την οποία άρχισαν να εκδηλώνονται στο Αιγαίο από τα τουρκικά παράλια είχε την αιτία της, όπως και παλαιότερα στη περίπτωση του Ιράκ, στην κορύφωση της έντασης της σύρραξης στη Συρία και τη σχεδόν πλήρη κατάρρευση της οργάνωσης της καθημερινής κοινωνικής ζωής στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας. Η διέλευση των λίγων μιλίων που χωρίζουν τα παράλια από τα νησιά του Αιγαίου είναι συγκριτικά κατά πολύ ασφαλέστερη από το να ρισκινδυνεύει κανείς στις θάλασσες της Λιβύης. Επιπλέον, το σημείο αυτό εισόδου στην Ευρωπαϊκή

Ένωση βρίσκεται σε φυσική γεωπολιτική συνέχεια με τη βασικότερη πλέον οδό μετακίνησης προς τον Βορρά μέσω των κεντρικών Βαλκανίων. Όλα αυτά κατέστησαν τη διαδρομή μέσω Ελλάδας προτιμότερη από κάθε άλλη για τα εκατομμύρια των μεικτών ροών που βρίσκονταν και βρίσκονται σε κίνηση. Είναι «το θερμό καλοκαίρι της μετανάστευσης» που η Ευρώπη από ιδανικός τόπος προορισμού, μετατρέπεται σε θαλάσσιο νεκροταφείο για χιλιάδες ανθρώπους.

Την άνοιξη του 2016 το κλείσιμο του βαλκανικού δρόμου και η κοινή δήλωση Ε.Ε. - Τουρκίας απαγορεύει την είσοδο των προσφύγων στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, μέσω των Βορείων Βαλκανίων, εγκλωβίζοντας στην Ελλάδα 60.000 περίπου πρόσφυγες. Από τη 19η Σεπτεμβρίου 2018 και ύστερα, 70.000 μετανάστες παραμένουν εγκλωβισμένοι στη χώρα. Από την έναρξη της λειτουργίας της Υπηρεσίας Ασύλου τον Ιούνιο 2013, χορηγήθηκε διεθνής προστασία σε περισσότερα από 28.000 άτομα⁷.

Οι αιτίες που εξωθούν τους πληθυσμούς σε μαζική μετανάστευση και προσφυγιά ποικίλουν δραστικά. Οι λόγοι άλλοτε είναι πολιτικοί, καθώς πολλοί φεύγουν κυνηγημένοι από το πολιτικό καθεστώς της χώρας τους, άλλοτε συνδέονται με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ευάλωτων και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων (γυναίκες, ομοφυλόφιλοι κ.α.) Σημαντικός λόγος είναι επίσης οι πόλεμοι και οι εμφύλιες συρράξεις, οι οικονομικές πολιτικές αποικιοκρατικού χαρακτήρα που έχουν αποστερήσει τους ντόπιους πληθυσμούς από τη δυνατότητα οικονομικής ανάπτυξης. Τέλος τα τελευταία χρόνια αυξάνονται όλο και περισσότερο οι πληθυσμοί οι οποίοι είναι απροστάτευτοι απέναντι σε οικολογικές καταστροφές.

Απώτερος προορισμός όλων τους όχι απλώς το ευρωπαϊκό έδαφος, αλλά οι βόρειες και δυτικές χώρες της Ε.Ε.. Αυτές δηλαδή που διαθέτουν το μεγαλύτερο δείκτη ευημερίας και ασφάλειας και ταυτοχρόνως νομοθεσία και θεσμικές πρακτικές για τη μετανάστευση και το άσυλο, που μεγιστοποιούν την πιθανότητα να νομιμοποιήσει κανείς σε βάθος χρόνου τη παρουσία ενός παρανόμως εισελθόντα αλλοδαπού εκεί.

⁷Συμβούλιο της Ευρώπης, Έκθεση της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Dunja Mijatovic μετά την επίσκεψή της στη Ελλάδα από 25 έως 29 Ιουνίου 2018

Ο όρος «Πρόσφυγας»

Πρόσφυγας είναι το άτομο, το οποίο δικαιούται την προστασία των Ηνωμένων Εθνών, καθώς πληροί τις προϋποθέσεις του ψηφίσματος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ανεξάρτητα από το αν βρίσκεται ή όχι σε μια χώρα που είναι μέλος της Σύμβασης ή του Πρωτόκολλου περί του Καθεστώτος του Πρόσφυγα, 1951 και 1967 αντίστοιχα, ή από το αν ή δεν έχει αναγνωριστεί ως πρόσφυγας, από τη χώρα φιλοξενίας του⁸.

Το βασικό νομικό κείμενο που ορίζει το ποιος φέρει την ιδιότητα του πρόσφυγα, τα δικαιώματα των προσφύγων και τις νομικές υποχρεώσεις των κρατών απέναντί τους είναι η Σύμβαση της Γενεύης, που υπογράφηκε το 1951. Το Πρωτόκολλο του 1967 της Νέας Υόρκης αφαίρεσε τους γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς που έθετε η Σύμβαση.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, πρόσφυγας είναι το άτομο που «λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την ιθαγένεια και δεν μπορεί ή, εξαιτίας αυτού του φόβου, δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής» (United Nations High Commissioner for Refugees, 2010).

Η Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες και το Πρωτόκολλο του 1967 αποτελούν τις βάσεις της σύγχρονης προστασίας των προσφύγων, κατοχυρώνοντας νομικές αρχές που συναντώνται σε πολλά διεθνή κείμενα, στα εθνικά δίκαια και σε πρακτικές σχετικά με τους πρόσφυγες.

Μία από τις πιο σημαντικές αρχές της Σύμβασης του 1951 είναι ότι οι πρόσφυγες δεν πρέπει να απελαύνονται ή να επιστρέφονται «στα σύνορα των εδαφών όπου η ζωή ή η ελευθερία τους απειλείται» (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2007). Ακόμη, η Σύμβαση αναφέρει τα βασικά δικαιώματα που πρέπει να αναγνωρίζονται στους πρόσφυγες, ωστόσο είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι μοναδικός σκοπός της Σύμβασης του 1951 είναι η προστασία των προσφύγων και όχι

⁸ Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, Γλωσσάριο για τη Μετανάστευση, Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, No 20,

η διαχείριση των διαφόρων μεταναστευτικών ζητημάτων. Αξίζει επιπλέον να αναφερθεί ότι στρατιώτες, εγκληματίες πολέμου και τρομοκράτες αποκλείονται από την προστασία που προσφέρεται στους πρόσφυγες.

Μία άλλη διάκριση που σχετίζεται με τους πρόσφυγες αφορά στον φορέα αναγνώρισης της προσφυγικής ιδιότητας (Κόντης, 2005: 15-19). Έτσι, οι πρόσφυγες διακρίνονται σε «πρόσφυγες της Σύμβασης», όταν αναγνωρίζονται από τη χώρα υποδοχής με βάση τη Σύμβαση της Γενεύης, και σε «πρόσφυγες εντολής», όταν αναγνωρίζονται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ είτε σε διαφωνία με την απόφαση του κράτους υποδοχής είτε σε κράτη που δεν είναι μέλη της Σύμβασης της Γενεύης. Επίσης, «επί τόπου πρόσφυγες» ονομάζονται όσοι αδυνατούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους καθώς διώκονται λόγω γεγονότων που συνέβησαν στη χώρα προέλευσης μετά την αναχώρησή τους από αυτήν.

Μία μεγάλη κατηγορία είναι οι «de facto πρόσφυγες» (Νάσκου-Περράκη, 2017: 38), οι οποίοι δεν καλύπτονται από τη Σύμβαση της Γενεύης αλλά εντάσσονται στην κατηγορία των προσφύγων εκ των πραγμάτων. Διάφορα συμβάντα στη χώρα προέλευσης (όπως πόλεμοι, λιμοί κ.ά.) και η απορριφθείσα ή μη υποβληθείσα αίτηση ασύλου αποτελούν τα κριτήρια για την ένταξή τους σε αυτή την κατηγορία.

Οι δικαιούχοι «επικουρικής προστασίας» είναι οι υπήκοοι τρίτης χώρας ή οι ανιθαγενείς που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες. Πρόκειται για άτομα που κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής τους. Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε: α) θανατική ποινή ή εκτέλεση, β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, γ) σοβαρή προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω βίας ασκούμενης αδιακρίτως σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης (Τσιούκας, 2009: 52).

Πολλά κράτη έχουν υιοθετήσει ένα καθεστώς προστασίας για ανθρωπιστικούς λόγους, γνωστό ως «ανθρωπιστικό καθεστώς». Αυτό απευθύνεται «σε πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς των οποίων η διαμονή στη χώρα δεν εμπίπτει στις ρυθμίσεις περί διεθνούς προστασίας» (Τσιούκας, 2009: 52) και οι σχετικές ρυθμίσεις έχουν εθνικό χαρακτήρα. Στους πρόσφυγες χορηγείται ένα ειδικό δελτίο παραμονής, καθώς διαπιστώνεται «ότι υφίστανται ανθρωπιστικοί λόγοι που επιβάλλουν την προσωρινή παραμονή τους» (Τσιούκας, 2009: 53) στη χώρα όπου έχουν καταφύγει. Η

προσωρινότητα αυτή μπορεί αφενός να προσφέρει μία λύση σε ορισμένους πρόσφυγες, μπορεί όμως αφ' ετέρου να αποδυναμώσει την προσφυγική ιδιότητα σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, καθώς ενδέχεται να επηρεάσει τον καθορισμό του χρόνου παραμονής από τη χώρα υποδοχής.⁹

Η παγκόσμια προσφυγική κρίση σε αριθμούς

Το προσφυγικό φαινόμενο δεν είναι ζήτημα που αγγίζει μόνο την ελληνική πραγματικότητα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (Ιούνιος 2018), τα στοιχεία αποδεικνύουν ότι το προσφυγικό φαινόμενο είναι παγκόσμιο.

Συγκεκριμένα, 68,5 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν εκτοπιστεί βίαια παγκοσμίως. Εξ αυτών, 40 εκ. είναι εσωτερικά εκτοπισμένοι, 25,4 εκ. είναι πρόσφυγες και 3,1 εκ. είναι οι αιτούντες άσυλο.

10 εκ. εξ αυτών είναι ανιθαγενείς που έχουν στερηθεί τη δυνατότητα να έχουν ιθαγένεια και πρόσβαση σε βασικά δικαιώματα όπως η εκπαίδευση, η ιατρική φροντίδα, η εργασία και η ελευθερία μετακίνησης.

Το 85% των εκτοπισμένων ανθρώπων στον κόσμο φιλοξενούνται σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι πρώτες πέντε χώρες σε αριθμό υποδοχής προσφύγων είναι η Τουρκία (3,5 εκ.), η Ουγκάντα (1,4 εκ.), το Πακιστάν (1,4 εκ.), ο Λίβανος (1 εκ.) και το Ιράν 979.400.

Το 57% των προσφύγων παγκοσμίως προέρχονται από τρεις χώρες: από το Νότιο Σουδάν 2,4 εκ., από το Αφγανιστάν 2,6 εκ. και από τη Συρία 6,3 εκ.

102.800 πρόσφυγες έχουν καταφέρει να επανεγκατασταθούν στις εστίες τους.

44.000 άνθρωποι καθημερινά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους εξαιτίας των συγκρούσεων και των διώξεων.

⁹ Τσαγγοπούλου Ελπίδα, *Οι απόψεις των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων για τη διαχείριση της εκπαίδευσης των παιδιών προσφύγων στο ελληνικό δημοτικό σχολείο*, Διπλωματική Εργασία, ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ – ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, «Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης: ένα σχολείο για όλους», σελ. 13-15

68,5 εκατομμύρια βίαια εκτοπισμένοι άνθρωποι παγκοσμίως

Εσωτερικά Εκτοπισμένοι
40εκ.

Πρόσφυγες
25,4εκ.
19,9εκ. υπό την εντολή της Ύπατης Αρμοστείας
5,4εκ. Παλαιστίνιοι πρόσφυγες καταγεγραμμένοι από την UNRWA

Αιτούντες άσυλο
3,1εκ.

Πού φιλοξενούνται οι εκτοπισμένοι άνθρωποι ανά τον κόσμο

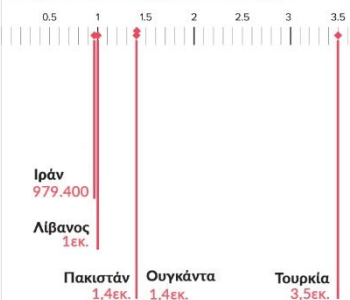
Το 85% των εκτοπισμένων ανθρώπων στον κόσμο βρίσκονται σε αναπτυσσόμενες χώρες

57% των προσφύγων παγκοσμίως προέρχονται από τρεις χώρες

Νότιο Σουδάν 2,4εκ. Αφγανιστάν 2,6εκ. Συρία 6,3εκ.

Χώρες υποδοχής προσφύγων

10εκ. Ανιθαγενείς

102.800 Πρόσφυγες που έχουν επανεγκατασταθεί

44.000 Άνθρωποι καθημερινά, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους εξαιτίας των συγκρούσεων και των διώξεων

11.517 μέλη προσωπικού
Η Υ.Α. απασχολεί 11.517 άτομα (στοιχεία από τον Μάιο '18)

128 Χώρες
Εργαζόμαστε σε 128 χώρες (στοιχεία από τον Μάιο '18)

Χρηματοδοτούμαστε σχεδόν εξ' ολοκλήρου από εθελοντικές συνεισφορές, με το 87% να προέρχεται από κυβερνήσεις και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πηγή: UNHCR/ 19 Ιουνίου 2018

Οι προσφυγικές ροές στη Μεσόγειο (2014 – Φεβρουάριος 2019)

Τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες είναι ιδιαίτερα κατατοπιστικά για τις προσφυγικές ροές στη Μεσόγειο. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία –έως τη στιγμή που συντάσσεται η παρούσα έρευνα- που αφορούν στο 2019 -επικαιροποιημένα το Φεβρουάριο του 2019- είναι τα εξής:

Συνολικές αφίξεις κατά το πρώτο δίμηνο του 2019 είναι 9.270. Εξ αυτών, 7.421 είναι αφίξεις από τη θάλασσα (σε Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία, Κύπρο και Μάλτα) και 1.849 είναι αφίξεις από την ξηρά (σε Ελλάδα και Ισπανία).

Αφίξεις στην Ελλάδα: 3.507

Αφίξεις στην Ισπανία: 5.463

Αφίξεις στην Ιταλία: 215

Αφίξεις στην Κύπρο: 85

Νεκροί και αγνοούμενοι: 207

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τη συνολική αποτίμηση των προσφυγικών ροών από το 2014 έως το 2018. Το 2015 ήταν η χρονιά με τις περισσότερες αφίξεις, σε όλη τη Μεσόγειο, αλλά και στην Ελλάδα, όπως θα φανεί και από τα στοιχεία που θα ακολουθήσουν στη συνέχεια. Επισημαίνεται ότι οι αριθμοί αυτοί δεν αφορούν στους ανθρώπους που έμειναν τελικά στις μεσογειακές χώρες, αλλά στον αριθμό των ανθρώπων που διήλθαν από αυτές και καταγράφηκαν ως χώρες πρώτης εισόδου.

ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ *	ΝΕΚΡΟΙ-ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΙ
2018	139,300	2,275
2017	172,324	3,139
2016	363,425	5,096
2015	1,015,877	3,771
2014	215,690	3,538

*Οι αφίξεις του 2018 περιλαμβάνουν αφίξεις από θάλασσα και ξηρά στην Ελλάδα και την Ισπανία. Επιπλέον, 2.211 άνθρωποι έφτασαν στην Κύπρο και τη Μάλτα. Οι αφίξεις από το 2014 έως το 2017 είναι μόνο από τη θάλασσα.

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες¹⁰

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΗΜ/ΝΙΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Guinea	31 Jan 2019	11.3% 13,068

¹⁰ <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΗΜ/ΝΙΑ		ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Morocco	31 Jan 2019	11.0%	12,747
Syrian Arab Rep.	31 Jan 2019	9.0%	10,382
Mali	31 Jan 2019	8.9%	10,347
Afghanistan	31 Jan 2019	8.4%	9,788
Iraq	31 Jan 2019	6.7%	7,800
Algeria	31 Jan 2019	5.4%	6,205
Côte d'Ivoire	31 Jan 2019	5.2%	6,055
Tunisia	31 Jan 2019	5.0%	5,756
Others	31 Jan 2019	4.7%	5,443

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Αναφορικά με τα δημογραφικά δεδομένα των ανθρώπων που έφτασαν στη Μεσόγειο από τη θάλασσα, από το 2018 έχουμε τα εξής στοιχεία¹¹:

Άντρες: 63,6%

Γυναίκες: 14,7%

Παιδιά: 21,7%

¹¹ <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

Οι προσφυγικές ροές στην Ελλάδα (2014 - Φεβρουάριος 2019)

Ειδικότερα για την Ελλάδα οι αφίξεις κατά το πρώτο δίμηνο του 2019 είναι 3.507, εκ των οποίων 2.348 είναι από τη θάλασσα και 1.159 από την ξηρά. Οι προσφυγικές ροές στην Ελλάδα, συνολικά από το 2014 καταγράφονται στον παρακάτω πίνακα. Το έτος με τις περισσότερες αφίξεις και μάλιστα με τη μεγαλύτερη διαφορά από τα υπόλοιπα είναι το 2015 που είναι συνολικά 861.630.

ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2014-2018)

ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΘΑΛΑΣΣΑ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΞΗΡΑ	ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΙ
2018	32,497	18,014	174
2017	29,718	6,592	59
2016	173,450	3,784	441
2015	856,723	4,907	799
2014	41,038	2,280	405

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΑΦΙΞΕΩΝ (από 1 Ιανουαρίου 2018)

Χώρα προέλευσης	Ημ/νία στοιχείων	Πληθυσμός
-----------------	---------------------	-----------

Χώρα προέλευσης	Ημ/νία στοιχείων		Πληθυσμός
Afghanistan	31 Jan 2019	28.5%	9,788
Syrian Arab Rep.	31 Jan 2019	23.6%	8,090
Iraq	31 Jan 2019	17.5%	6,018
Others	31 Jan 2019	14.3%	4,908
Dem. Rep. of the Congo	31 Jan 2019	5.9%	2,013
State of Palestine	31 Jan 2019	5.5%	1,896
Iran (Islamic Rep. of)	31 Jan 2019	1.7%	587
Algeria	31 Jan 2019	1.1%	390
Stateless	31 Jan 2019	0.9%	300
Pakistan	31 Jan 2019	0.8%	282
Kuwait	31 Jan 2019	0.2%	73

Αναφορικά με τα δημογραφικά δεδομένα των μεικτών ροών που έφτασαν στην Ελλάδα από το 2018 έως σήμερα, σε σύνολο 144.000 προσφύγων (περίπου) έχουμε τα εξής στοιχεία έχουμε τα εξής στοιχεία¹²:

Άντρες: 40,3%

¹² <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

Γυναίκες: 23,2%

Παιδιά: 36,5% (0-18 χρονών)

Ποσοτικά δεδομένα και στατιστικά στοιχεία για τον ανήλικο προσφυγικό πληθυσμό

Στοιχεία 2016-2017

Σύμφωνα , με την καταγραφή της Επιστημονικής Επιτροπής¹³, σε 40 κέντρα-δομές φιλοξενίας με 36.890 πρόσφυγες σε όλη τη χώρα, οι ανήλικοι που αποτελούσαν το **37%** περίπου του συνολικού πληθυσμού, ήταν **13.677** άτομα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ίδιας καταγραφής, τα παιδιά ηλικίας 4-15 ετών-υποχρεωτικής προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης- ήταν περίπου **8.000-8.500**. Τα αντίστοιχα στοιχεία για το 2016 επιβεβαιώνονται κατά προσέγγιση και από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και από το Μηχανισμό παρακολούθησης των δικαιωμάτων των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα (Ιούλιος- Δεκέμβρης 2016).

Την ίδια περίοδο, ένα μέγεθος παντελώς αχαρτογράφητο είναι αυτό των παιδιών που διαμένουν σε καταλήψεις αλληλεγγύης, φιλοξενούνται σε οικογένειες, διαθέτουν αυτοστέγαση κ.α. Η Unicef εκτιμούσε ότι σ'αυτήν την κατηγορία, των διαμενόντων εκτός δομών, βρίσκονται περίπου 2000 παιδιά, αριθμός υπερβολικός σύμφωνα με την εκτίμηση της Επιστημονικής Επιτροπής για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων (Αποτίμηση 2016-2017, σελ.26)

Αριθμός ανήλικων προσφύγων και προσφύγων υποχρεωτικής εκπαίδευσης ανά κατηγορία εγκατάστασης.

Μάρτιος 2016- Απρίλιος 2017 ¹⁴	Σύνολο προσφύγων	Ανήλικοι (0-18)	Ανήλικοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης
--	------------------	--------------------	---

¹³ Έκθεση Επιστημονικής Επιτροπής για τη στήριξη των παιδιών προσφύγων, Το έργο της εκπαίδευσης των Προσφύγων, Απρίλιος 2017, σελ.25

¹⁴ Σύμφωνα με την Έκθεση της Επιστημονικής Επιτροπής (σελ.26-27)

			(4-15)
Διαμένοντες σε 40 ΚΦΠ	36.890	13.677	8.000-8500
Διαμένοντες σε δομές ελεγχόμενες από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ		8.036	4.851 (60% των ανηλίκων)
Διαμένοντες σε καταλήψεις και άλλες μη ελεγχόμενες δομές ή κατοικίες		2.000 ¹⁵ (αμφισβητούμενος Αριθμός)	

Πηγή: Έκθεση Επιστημονικής Επιτροπής.

Κατά την ίδια περίοδο, η γεωγραφική κατανομή του προσφυγικού παιδικού πληθυσμού που διαμένει σε δομές εκτός ΚΦΠ υπό την εποπτεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανισομέρεια. Το 61% διαμένει στην Αττική και το 28% στη Βόρεια Ελλάδα, ενώ η Κεντρική και Νότια Ελλάδα χαρακτηρίζονται από πολύ χαμηλή ή μηδενική συμμετοχή (σελ. 28).

Στη γενική κατανομή ηλικιών και φύλου στις δύο μεγάλες συγκεντρώσεις παιδιών προσφύγων (Αττική και Μακεδονία), σύμφωνα με τα στοιχεία της UNHCR, παρατηρούνται τα εξής:

Σχετικά με την Αττική και τη Μακεδονία

Υπάρχει σχετική ισομέρεια στην κατανομή των φύλων στο συνολικό πληθυσμό των ανήλικων προσφύγων με τα κορίτσια να αποτελούν το 45% και τα αγόρια το 55%.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ανηλίκων εμφανίζεται στην ηλικιακή κατηγορία 6-12 ετών (35%) και η χαμηλότερη στην ηλικιακή κατηγορία 16-17 (11%).

¹⁵ Σύμφωνα με τη Unicef

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση κοριτσιών εμφανίζεται στην ηλικιακή κατηγορία 6-12 ετών (16%) και των αγοριών επίσης (19%), την ηλικιακή κατηγορία με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση ατόμων. Η χαμηλότερη συγκέντρωση κοριτσιών είναι στην ηλικιακή κατηγορία 16-17 (4%) και η χαμηλότερη συγκέντρωση αγοριών στην ηλικιακή κατηγορία 4-5 (6%). Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι το **48%** των ανηλίκων στην Αττική ανήκει στις ηλικίες της σχολικής υποχρεωτικής εκπαίδευσης (6-15 ετών).

ΑΤΤΙΚΗ

Ηλικία/φύλο	Κορίτσια	Αγόρια	Σύνολο
0-3	14%	15%	29%
4-5	6%	6%	12%
6-12	16%	19%	35%
13-15	5%	8%	13%
16-17	4%	7%	11%
Σύνολο	45%	55%	100%

Πηγή: UNHCR.

Παρατίθεται πίνακας και για την περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου τα στοιχεία δεν έχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με την Αττική.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ηλικία/φύλο	Κορίτσια	Αγόρια	Σύνολο
0-3	13%	14%	27%
4-5	6%	7%	13%

6-12	18%	20%	38%
13-15	5%	7%	12%
16-17	3%	8%	11%
Σύνολο	45%	56%	101%

Πηγή: UNHCR.

Στοιχεία 2018

Σύμφωνα με έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), στις 15 Αυγούστου 2018 υπήρχαν 3.290 ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ελλάδα και μόνο 1.191 διαθέσιμες θέσεις σε ειδικά κέντρα φιλοξενίας ή διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης. Μεταξύ των 2.241 παιδιών που κατεγράφησαν στη λίστα αναμονής, 127 στερούνταν της ελευθερίας τους υπό καθεστώς «προστατευτικής κράτησης», 296 φιλοξενήθηκαν στα ΚΥΤ, 161 σε ανοιχτές προσωρινές εγκαταστάσεις διαμονής, 254 σε «ζώνες ασφαλείας», 413 σε ξενοδοχεία, 437 αναφέρθηκαν ως άστεγοι και 254 ζούσαν σε άτυπες δομές στέγασης. Για σχεδόν 300 από αυτά τα παιδιά, δεν αναφέρθηκε τοποθεσία.

Προφίλ των Αιτούντων/Αιτουσών¹⁶ και Δικαιούχων¹⁷ Διεθνούς Προστασίας-Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (2013-2018)

Ενδιαφέροντα στοιχεία για το προφίλ του προσφυγικού πληθυσμού μπορούν να αντληθούν από τα στοιχεία της υπηρεσίας ασύλου, θεωρώντας ότι οι αιτούντες άσυλο είναι προσφυγικός πληθυσμός και μεταναστευτικός πληθυσμός (ανήκουν δηλαδή στις μεικτές ροές) και μπορεί να μας βοηθήσει να σκιαγραφήσουμε το δημογραφικό προφίλ των εισερχομένων στη χώρα κατά την περίοδο της προσφυγικής κρίσης 2013-2018/2019).

Το 2017 η Ελλάδα υπήρξε σταθερά η τέταρτη ευρωπαϊκή χώρα σε αριθμό υποβληθεισών αιτήσεων διεθνούς προστασίας (μετά τη Γερμανία, την Ιταλία και τη

¹⁶ **Αιτούντες Άσυλο.** Άτομα που αναζητούν να επιτραπεί η είσοδό τους σε μια χώρα, ως πρόσφυγες, και βρίσκονται σε αναμονή της απόφασης της αίτησής τους για να αποκτήσουν το καθεστώς του πρόσφυγα, υπό τις σχετικές διεθνείς και εθνικές οδηγίες. Σε περίπτωση αρνητικής απόφασης πρέπει να αναχωρήσουν από τη χώρα και ίσως και να απελαθούν, καθώς βρίσκονται υπό παράνομο καθεστώς, εκτός και αν η άδεια παραμονής τους έχει δοθεί για ανθρωπιστικούς ή άλλους σχετικούς λόγους. ΔΟΜ, *Γλωσσάριο για τη μετανάστευση*, Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, τ.20, σελ. 12

¹⁷ **Δικαιούχοι διεθνούς προστασίας.** Σύμφωνα με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, δικαιούχος διεθνούς προστασίας είναι όποιος-α βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του/της ή της συνήθους διαμονής του/της και αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν λόγω: α) βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων (προσφυγικό καθεστώς) ή/και β) σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής του, της σωματικής του ακεραιότητας ή της ελευθερίας του που οφείλονται σε γενικευμένη βία ή σε γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη (καθεστώς επικουρικής προστασίας, ανθρωπιστικό καθεστώς). *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη*, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούνιος 2018, σελ.9

Γαλλία). Από το 2013 έως τον Ιανουάριο του 2019 έχουν υποβληθεί 209.625 αιτήσεις ασύλου, εκ των οποίων οι 72.420 υποβλήθηκαν τον τελευταίο χρόνο¹⁸.

Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται τα στοιχεία που αφορούν στις χώρες προέλευσης των αιτούντων/-σών ασύλου, από το 2013 έως το 2017. Οι τέσσερις κύριες χώρες καταγωγής είναι η Συρία (34,7% επί του συνόλου των αιτήσεων), το Πακιστάν (12,9%), το Αφγανιστάν (11,8%), και το Ιράκ (10%). Ακολουθεί η Αλβανία με 4,3%. Ωστόσο, τα ποσοστά αναγνώρισης των αιτήσεων ασύλου (στοιχεία μέχρι τον Ιανουάριο 2018) δεν είναι ανάλογα των μεγεθών των αιτήσεων, καθώς οι τέσσερις πρώτες χώρες στα ποσοστά αναγνώρισης είναι η Συρία (99,6% των αιτήσεων που υποβάλλονται από Σύρους/-ες), η Παλαιστίνη (95%), οι Ανιθαγενείς (87,7%) και η Ερυθραία (85,7%). Η Αλβανία και το Πακιστάν βρίσκονται ανάμεσα στις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά αναγνώρισης με 0,2% και 2,4% αντίστοιχα.

Αιτήσεις ασύλου – Χώρες προέλευσης

Αιτήσεις Ασύλου - Χώρες προέλευσης								
	2013	2014	2015	2016	Δεκέμβριος 2017	2017	Σύνολο	%
ΣΥΡΙΑ	252	773	3490	26673	979	16396	47584	34.7%
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	610	1618	1822	4693	659	8923	17666	12.9%
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	803	1709	1720	4366	541	7567	16165	11.8%
ΙΡΑΚ	107	174	661	4811	625	7924	13677	10.0%
ΑΛΒΑΝΙΑ	419	569	1003	1420	205	2450	5861	4.3%
ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	230	633	738	1215	81	1383	4199	3.1%
ΙΡΑΝ	131	361	241	1096	75	1316	3145	2.3%
ΓΕΩΡΓΙΑ	342	350	386	687	90	1107	2872	2.1%
ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	17	74	60	852	52	1311	2314	1.7%
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	255	280	342	334	31	970	2181	1.6%
ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ	1648	2890	2725	4914	633	9314	21491	15.7%
Σύνολο	4814	9431	13188	51061	3971	58661	137155	100.0%

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου, Ιανουάριος 2018

Αιτήσεις Ασύλου – Ποσοστά Αναγνώρισης

Διαδικασίες Α' Βαθμού - Ποσοστά Αναγνώρισης (%) ² (Χώρες με περισσότερες από 200 αποφάσεις)			
10 χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά αναγνώρισης		10 χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά αναγνώρισης	
ΣΥΡΙΑ	99.6%	ΓΕΩΡΓΙΑ	0.0%
ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	95.0%	ΑΛΒΑΝΙΑ	0.2%
ΑΝΙΘΑΓΕΝΕΙΣ	87.7%	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	2.4%
ΕΡΥΘΡΑΙΑ	85.7%	ΑΛΓΕΡΙΑ	2.5%
ΣΟΜΑΛΙΑ	78.0%	ΙΝΔΙΑ	2.9%
ΙΡΑΚ	74.0%	ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	3.6%
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	67.5%	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	6.6%
ΣΟΥΔΑΝ	59.1%	ΚΙΝΑ	8.6%
ΑΙΘΙΟΠΙΑ	58.3%	ΜΑΡΟΚΟ	11.0%
ΙΡΑΝ	56.0%	ΝΙΓΗΡΙΑ	11.9%

¹⁸ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούνιος 2018, σελ. 23

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου, Ιανουάριος 2018

Το σημαντικό και κρισιμότερο ζήτημα αφορά στους ανήλικους, συνοδευόμενους και ασυνόδευτους¹⁹, πρόσφυγες. Το Μάρτιο του 2017 κατά την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ο αριθμός εκτιμώμενος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα ανέρχεται σε 2.100, εκ των οποίων το 92% είναι αγόρια στην πλειονότητά τους άνω των 14 ετών (κύριες εθνικότητες: Πακιστάν, Αφγανιστάν Συρία). Από τα παιδιά που διαμένουν εντός των ΚΦΠ ή των δομών της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, περίπου 48% ανήκουν στη σχολική ηλικία (6-15 ετών) και περίπου 12% στην προσχολική ηλικία (4-5 ετών). Συνολικά, σε ηλικιακές ομάδες παιδιών.²⁰

Συνοδευόμενοι και ασυνόδευτοι ανήλικοι/-ες κατά το 2013-2017, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Ασύλου²¹

Στον υψηλό αριθμό των ανηλικών προσφύγων συνηγορούν και τα στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Ασύλου (2013-2017). Ενδεικτικά, επισημαίνεται ότι το 2017, υποβλήθηκαν 58.661 αιτήσεις ασύλου, εκ των οποίων 40.127 (68,4%) υποβλήθηκαν από άνδρες και 18.537 (31,6%) από γυναίκες²². Εξ αυτών, οι 19.790 (33,74%) υποβλήθηκαν από παιδιά, συνοδευόμενα ή ασυνόδευτα. Επίσης, το 2017 υπέβαλαν υπέβαλαν αιτήσεις ασύλου 2.275 ασυνόδευτοι ανήλικοι. Πρόκειται για τη χρονιά με τα περισσότερα ασυνόδευτα παιδιά, αποτελούντα το 3,88% επί του συνόλου των αιτήσεων το ίδιο διάστημα.

¹⁹ **Ασυνόδευτοι ανήλικοι**, δηλαδή από γονέα, κηδεμόνα ή κάποιον άλλον ενήλικα που από το νόμο είναι υπεύθυνος για τα άτομα αυτά. Οι ασυνόδευτοι ανήλικες παρουσιάζουν ιδιαίτερες προκλήσεις για τους υπαλλήλους ελέγχου των συνόρων, καθώς η κράτηση και άλλες πρακτικές που χρησιμοποιούνται για τους ενήλικες αλλοδαπούς, χωρίς νόμιμα έγγραφα, μπορεί να μην είναι κατάλληλα εφαρμόσιμες για τους ανήλικους αλλοδαπούς. ΔΟΜ, *Γλωσσάριο για τη μετανάστευση*, Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, τ.20, σελ. 7

²⁰ Επιστημονική Επιτροπή, 2016-2017, σελ 30-31

²¹ Από Εθνική Στρατηγική, σελ. 28

²² Εννοείται ως προς το φύλο, όχι την ηλικία.

Συνολικά, κατά την περίοδο 2013-2017, υπέβαλαν αίτηση ασύλου

Σύνολο: 137.155

Ανήλικοι: 44.083

Ασυνόδευτοι εξ αυτών: 5.244

Αιτήσεις Ασύλου – Γενική αποτύπωση

Διαδικασίες Α' Βαθμού - Γενική αποτύπωση							
	2013	2014	2015	2016	Δεκέμβριος 2017	2017	Σύνολο
Προσφυγικό καθεστώς	229	1223	3647	2452	969	9323	16874
Επικουρική Προστασία	93	487	347	249	143	1041	2217
Απορριπτικές Ουσίες	1754	4254	4434	6589	998	12149	29180
Αποφάσεις Απαράδεκτου				15241	404	22497	41471
α) λόγω της εφαρμογής της αρχής της ασφαούς τρίτης χώρας (Διαδικασίες επανεισαγωγής)				1312	39	919	
β) λόγω αποδοχής από άλλο Κ-Μ (Κανονισμός Δουβλίνου)	261	1453	2019	2070	313	8330	
γ) λόγω αποδοχής από άλλο Κ-Μ (Πρόγραμμα Μετεγκατάστασης)				11000	2	12323	
δ) επί των μεταγενέστερων αιτήσεων				775	50	915	
ε) για τυπικούς λόγους				84		10	
Διακοπές – Παραιτήσεις ¹	243	1078	2375	2387	644	6989	13072
Σύνολο	2580	8495	12822	26918	3158	51999	102814
Μηνιαίος Μέσος όρος	369	708	1069	3513		6772	2603
Ποσοστό αναγνώρισης (%) ²	15.5%	28.7%	47.4%	29.1%	52.7%	46.0%	39.6%

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου, Ιανουάριος 2018

Αιτήσεις Ασύλου ανά φύλο και ηλικία

Διάστημα Ηλικίας	Αιτήσεις Ασύλου - Φύλο και ηλικία																				
	2013			2014			2015			2016			Δεκέμβριος 2017			2017			Σύνολο		
	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο	Άρρεν	Θήλυ	Σύνολο
0-13	255	182	437	388	306	694	919	792	1711	7684	7105	14789	511	390	901	7620	6726	14346	16866	15111	31977
14-17	272	37	309	569	84	653	608	168	776	3535	1389	4924	349	65	414	4350	1094	5444	9334	2772	12106
18-34	2370	600	2970	5171	921	6092	6198	1466	7664	15282	6593	21875	1465	521	1986	21477	7165	28642	50498	16745	67243
35-64	748	338	1086	1510	460	1970	2098	856	2954	5356	3796	9152	435	215	650	6572	3420	9992	16284	8870	25154
65 και άνω	7	5	12	7	15	22	35	48	83	144	177	321	10	10	20	107	130	237	300	375	675
Σύνολο	3652	1162	4814	7645	1786	9431	9858	3330	13188	32001	19060	51061	2770	1201	3971	40126	18535	58661	93282	43873	137155
Ασυνόδευτοι ανήλικοι (συμπ/νονται στο ανωτέρω σύνολο)	177	12	189	385	35	420	332	51	383	1663	314	1977	43	3	46	2147	128	2275	4704	540	5244

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου, Ιανουάριος 2018²³

Στοιχεία Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2019)

Από τα πιο πρόσφατα επικαιροποιημένα (Φεβρουάριος 2019) ποσοτικά δεδομένα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, προκύπτει ότι οι ανήλικοι πρόσφυγες, ηλικίας 0-14

²³ Από Εθνική Στρατηγική σελ. 28

ετών αποτελούν το 36,5% του συνολικού αριθμού των προσφύγων, περίπου δηλαδή το 1/3.

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, του Υπουργείου Μεταναστευτικής πολιτικής, ως το τέλος του 2020, και με βάση εκτιμήσεις του έως τώρα ρυθμού αφίξεων, καθώς και του μέσου όρου αναγνώρισης δικαιούχων που προσεγγίζει το 50%, αναμένεται ότι τουλάχιστον 10.000 άτομα θα αναγνωρίζονται ετησίως ως δικαιούχοι διεθνούς προστασίας.

Αυτή η παρατήρηση, καθώς και τα στατιστικά στοιχεία, τα οποία προκύπτουν από όλες τις σχετικές καταγραφές, την Έκθεση Αποτίμησης του Έργου για την Ένταξη των Παιδιών Προσφύγων στην Εκπαίδευση της Επιστημονική Επιτροπής για τη Στήριξη των Παιδιών Προσφύγων, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, την Υπηρεσία Ασύλου και το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, συγκλίνουν στα εξής :

1. Ο αριθμός των παιδιών προσφύγων είναι εξαιρετικά υψηλός,
2. Οι ανήλικοι ασυνόδευτοι, ιδιαίτερα στις ηλικίες 15-18, αποτελούν επίσης ένα σημαντικό ποσοστό,
3. Ο αριθμός της εισροής προσφύγων μένει σταθερός και σε κάποιες περιπτώσεις αυξάνεται

Τα δεδομένα αυτά επιβάλλουν κατ'αρχάς τη συνέχιση του προγράμματος εκπαίδευσης προσφύγων, εφόσον όλα τα στοιχεία δείχνουν ότι οι εισροές συνεχίζονται. Οι ανήλικοι πρόσφυγες, οι οποίοι απαιτείται να παρακολουθήσουν πρόγραμμα εκπαίδευσης προενταξιακού και ενταξιακού χαρακτήρα, αποτελούν σημαντικό ποσοστό των εισόδων στη χώρα.

Επίσης, υπάρχει μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στους μετανάστες των προηγούμενων δεκαετιών και τις μεικτές ροές των τελευταίων ετών: οι μετανάστες των προηγούμενων δεκαετιών αντιμετώπισαν σε μεγάλο βαθμό και εξ αρχής την Ελλάδα ως χώρα μόνιμης διαμονής, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη δημογραφική τους αύξηση την τελευταία 25ετία. Αντίθετα οι πρόσφυγες

αντιμετωπίζουν την Ελλάδα ως χώρα διέλευσης στην οποία εγκλωβίστηκαν λόγω διεθνών πολιτικών συνθηκών.

2^ο ΜΕΡΟΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

A. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ (2016-2019)

Συνοπτική περιγραφή του προγράμματος ένταξης των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση

Η άφιξη μεγάλου αριθμού μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων πολλών παιδιών, αποτελεί σημαντική πρόκληση για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. **Βάσει της ελληνικής νομοθεσίας, τα ανήλικα τέκνα των αιτούντων άσυλο, τα παιδιά που αιτούνται διεθνή προστασία και τα προσφυγόπουλα δικαιούνται πρόσβαση στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα υπό τις ίδιες συνθήκες με τους Έλληνες πολίτες.**

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το κρίσιμο αυτό ζήτημα, την άνοιξη του 2016 εκπονήθηκε και προτάθηκε από την Επιστημονική Επιτροπή (Ε.Ε.) του ΥΠΠΕΘ το **σχέδιο για την ένταξη των παιδιών προσφύγων**, το οποίο έγινε δεκτό τον Ιούνιο του 2016 και εφαρμόστηκε σε δύο στάδια: α) καλλιτεχνικές δράσεις σε Κέντρα Υποδοχής Προσφύγων, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 2016 και β) έναρξη καθημερινών απογευματινών μαθημάτων (κατά τη διάρκεια του έτους 2016-2017) διδασκαλίας ελληνικών, αγγλικών, μαθηματικών, καλλιτεχνικών δράσεων κλπ. **με στόχο την ένταξη των προσφυγοπαίδων στο εκπαιδευτικό σύστημα.**

Στο πλαίσιο αυτό θεσμοθετήθηκαν οι δύο νέοι πυλώνες του προγράμματος: οι Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ) και ο/η Συντονιστής/-τρια Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) που εδρεύει στα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων. Επίσης αξιοποιήθηκαν οι ήδη υπάρχοντες θεσμοί των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) και των Τάξεων Υποδοχής (Τ.Υ.) και των Διαπολιτισμικών Σχολείων. Η λειτουργία των ΔΥΕΠ εντάχθηκε στις απογευματινές ώρες λειτουργίας των δημόσιων σχολείων, τα οποία βρίσκονται σε μια ακτίνα γύρω από τις περιοχές, όπου έχουν δημιουργηθεί τα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων. Στις ΔΥΕΠ διορίστηκαν εκπαιδευτικοί από τον γενικό πίνακα αναπληρωτών, χωρίς περαιτέρω κριτήρια. Για την υποστήριξή τους παρακολούθησαν επιμορφωτικά σεμινάρια που έγιναν από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής

Πολιτικής ανέλαβε να ετοιμάσει τα βιβλία, τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια και την εκπαιδευτική πλατφόρμα στο διαδίκτυο για την στήριξη των εκπαιδευτικών με το απαραίτητο υλικό διδασκαλίας και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Οι ΣΕΠ είναι υπεύθυνοι για τον συντονισμό και την παρακολούθηση της εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων που βρίσκονται εντός των ΚΦΠ.

Κατά την πρώτη περίοδο υλοποίησης του προγράμματος το ΥΠΠΕΘ συνεργάστηκε με άλλους φορείς και διεθνείς οργανισμούς:

- Συναρμόδια Υπουργεία (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Υπουργείο Υγείας και ΚΕΕΛΠΝΟ)
- Τοπική Αυτοδιοίκηση
- Συνήγορος του Παιδιού
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ)
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
- UNICEF
- Ελληνικές και ξένες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)

Λεπτομέρειες που αφορούν στο θεσμικό πλαίσιο των ΔΥΕΠ, των ΣΕΠ και των Τ.Υ. παρουσιάζονται στις παρακάτω ενότητες.

B. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Σχεδιασμός και συντονισμός του Προγράμματος Εκπαίδευσης των Παιδιών Προσφύγων

Τον Μάρτιο του 2016 το ΥΠΠΕΘ, με απόφαση του Υπουργού Παιδείας Νίκου Φίλη (ΥΑ ΓΓ1/47079/ΥΠΠΕΘ/18.03.16), συγκρότησε τρεις επιτροπές²⁴ για τη στήριξη των παιδιών των προσφύγων με συντονιστή τον Γενικό Γραμματέα του ΥΠΠΕΘ, Ιωάννη Παντή:

²⁴ Τα μέλη και των τριών επιτροπών εργάστηκαν εθελοντικά αμμισθί.

Την Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων (ΕΣ) με επικεφαλής τον Γενικό Γραμματέα ΥΠΠΕΘ και 14 επιτελικά στελέχη του ΥΠΠΕΘ.

Την Επιστημονική Επιτροπή (ΕΕ) που αποτελείται από 26 καθηγητές και καθηγήτριες και επιστημονικούς συνεργάτες ελληνικών ΑΕΙ, που συνεργάζονται στενά με τον Γενικό Γραμματέα του ΥΠΠΕΘ.

Την Καλλιτεχνική Επιτροπή (ΚΕ) η οποία αποτελείται από 9 μέλη, καλλιτέχνες και καθηγητές και καθηγήτριες συναφών με την τέχνη Τμημάτων ελληνικών ΑΕΙ.

Στόχος των επιτροπών ήταν η καταγραφή δεδομένων, η διατύπωση προτάσεων και η συνεργασία με τους διεθνείς οργανισμούς (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, UNICEF, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης), καθώς και οι συνέργειες με τα συναρμόδια υπουργεία. Οι προτάσεις της Επιστημονικής Επιτροπής, με επικεφαλής την καθηγήτρια Λίνα Βεντούρα, για το σχολικό έτος 2016-2017 έλαβαν υπόψη τις συνθήκες ρευστότητας και ανασφάλειας του προσφυγικού πληθυσμού καθώς και το μείζον θέμα της άγνοιας της ελληνικής γλώσσας, από παιδιά και ενήλικους, και της μακροχρόνιας απουσίας κάποιων παιδιών από το σχολικό περιβάλλον. Έτσι προτάθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα πάνω στη φιλοσοφία της **σταδιακής ένταξης των παιδιών προσφύγων στα σχολεία μετά από ένα μεταβατικό διάστημα**. Οι κύριες προτάσεις της Επιστημονικής Επιτροπής για το έτος 2016-2017 συνοψίζονται στα εξής:

Για τους καλοκαιρινούς μήνες του 2016, ενόψει της έναρξης του σχολικού έτους, προτάθηκαν δράσεις προετοιμασίας και δημιουργικής απασχόλησης εντός και εντός των Κέντρων Φιλοξενίας (ΚΦΠ). Οι δράσεις αυτές είχαν σκοπό τη σταδιακή επιστροφή των παιδιών σε μία ομαλή ζωή και στην κανονικότητα.

Το σχολικό έτος 2016-2017 χαρακτηρίστηκε ως «**προενταξιακό**». Κατά τη διάρκεια αυτής της «μεταβατικής χρονιάς» θα ξεκινούσαν τα πρώτα βήματα ένταξης με διαφοροποιημένα σενάρια ανά περιοχή και ανά ηλικιακή ομάδα. Προτάθηκε η λειτουργία χώρων προσχολικής εκπαίδευσης εντός των ΚΦΠ και η σταδιακή ένταξη

των παιδιών 7-15 ετών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καθώς και εκπαιδευτικές δράσεις για τους έφηβους πρόσφυγες.²⁵

Έτσι, για το έτος 2016-2017, το ΥΠΠΕΘ συνέταξε και υλοποίησε σχέδιο για την ενσωμάτωση των παιδιών έως 15 ετών στο σύστημα εκπαίδευσης, και για τη δημιουργική απασχόληση παιδιών σε νηπιακή και προ-νηπιακή ηλικία μέσα στις Δομές Φιλοξενίας. Στη φιλοσοφία των προτάσεων της Επιστημονικής Επιτροπής δημιουργούνται οι Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ) και συγκροτείται ο θεσμός των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), οι οποίοι αποσπάστηκαν στα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων.

Μετά την κατάθεση των προτάσεων της Επιστημονικής Επιτροπής, τον Ιούνιο του 2016 συστάθηκε στο ΥΠΠΕΘ η **Ομάδα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης Προσφύγων** για την ένταξη των παιδιών προσφύγων ηλικίας 5-15 ετών στο απογευματινό προενταξιακό πρόγραμμα των ΔΥΕΠ, με βάση την εισήγηση της Επιστημονικής Επιτροπής. Δημιουργήθηκε έτσι ένα νέο σχήμα που αντικατέστησε το «δυσλειτουργικό» των τριών Επιτροπών το οποίο λειτούργησε μέχρι το καλοκαίρι του 2017.

Στο σχήμα αυτό συμμετείχαν ο ΓΓ ΥΠΠΕΘ, ο αναπληρωτής του συντονιστής της ΕΣ, η Πρόεδρος, η Αντιπρόεδρος και ένα μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής από τη Βόρεια Ελλάδα και μικρός αριθμός υπηρεσιακών στελεχών. Το σχήμα αυτό εμπλουτίστηκε μετά το καλοκαίρι 2016 με στελέχη της Ομάδας Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων. Η άτυπη αυτή ομάδα, με τη σύνθεση που περιγράφηκε, είχε ουσιαστικά χαρακτήρα συμβουλευτικού αλλά και επιτελικού οργάνου για το προσφυγικό στο Υπουργείο Παιδείας υπό την εποπτεία του ΓΓ, και συνέδραμε στον προγραμματισμό, στον σχεδιασμό νέων δράσεων, στη σχέση με τους διεθνείς οργανισμούς και τις ΜΚΟ, αλλά και στη διαχείριση των συγκρούσεων που προέκυψαν με δημάρχους και συλλόγους γονέων – για το θέμα της εκπαίδευσης των προσφυγόπουλων– κατά το κρίσιμο διάστημα της ίδρυσης των ΔΥΕΠ, από τον Οκτώβριο 2016 έως τον Μάρτιο του 2017²⁶.

²⁵ Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, *Το Έργο της Εκπαίδευσης των προσφύγων*, Απρίλιος 2017.

²⁶ Ο.π.

Στη συνέχεια, με το ΠΔ 18/2018 (ΦΕΚ31/Α/2018), στις 23-02-2018 συγκροτήθηκε το **Αυτοτελές Τμήμα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης Προσφύγων**, υπαγόμενο απευθείας στον Γενικό/Διοικητικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Οι αρμοδιότητές του αφορούν στον συντονισμό του σχεδιασμού, του προγραμματισμού και της αξιολόγησης της εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων στη χώρα σε συνεργασία με τις αρμόδιες Διευθύνσεις του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, με άλλα συναρμόδια Υπουργεία και φορείς.

Γ. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ)

Το Σεπτέμβριο του 2016, και καθώς έχει προηγηθεί το θερμό μεταναστευτικό καλοκαίρι με την κατακόρυφη αύξηση των μεικτών ροών προς την Ελλάδα, κυρίως από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, δημιουργούνται οι Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων με βάση την εισήγηση της Ομάδας Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ.

Οι ΔΥΕΠ συγκροτούνται για πρώτη φορά με την ΚΥΑ Αριθ. 920650/Σ.6329 (ΦΕΚ 3049/ Β' / 23-9-2016), η οποία τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Αριθ. 180647/ΓΔ4 (ΦΕΚ 3502/Β'/31-10-2016) και με βάση αυτές αποφασίζεται η ίδρυση, οργάνωση, λειτουργία, ο συντονισμός και το πρόγραμμα εκπαίδευσης των ΔΥΕΠ, όπως επίσης και τα κριτήρια και η διαδικασία στελέχωσής τους.

Στόχος και ανάγκη

Στο άρθρο 21 της ΚΥΑ (23/9/2016) αναγνωρίζεται «η ανάγκη ίδρυσης Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (ΔΥΕΠ) και η διαμόρφωση ενός ευέλικτου σχήματος θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης, προκειμένου τα παιδιά πολιτών τρίτων χωρών που διαμένουν σε κέντρα φιλοξενίας ή εκτός αυτών να στηριχθούν εκπαιδευτικά, μέσω της εκμάθησης των ελληνικών ως δεύτερης/ξένης γλώσσας και της οργάνωσης προγραμμάτων, εκπαιδευτικών παρεμβάσεων και πολιτιστικών δραστηριοτήτων». Οι ΔΥΕΠ αφορούν στο σύνολο των παιδιών πολιτών τρίτων χωρών που διαμένουν σε κέντρα ή σε δομές φιλοξενίας του ελληνικού

κράτους ή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, ηλικίας υποχρεωτικής εκπαίδευσης (4-15 ετών).

Η λειτουργία τους πραγματοποιείται εντός των σχολικών μονάδων εκείνων των ΠΔΕ στα όρια των οποίων υφίστανται κέντρα φιλοξενίας προσφύγων²⁷, κατά τις μεσημεριανές ώρες από 14:00 έως 18:00. Σε κάθε σχολική μονάδα λειτουργεί μια αυτοτελής ΔΥΕΠ, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερα τμήματα αναλόγως του αριθμού των μαθητών. Ο κατώτερος αριθμός μαθητών για τον οποίο λειτουργεί ένα τμήμα ΔΥΕΠ είναι οι 10 μαθητές και ο ανώτερος οι 20 μαθητές. Τα παιδιά εγγράφονται στις σχολικές μονάδες εντός των οποίων λειτουργούν οι ΔΥΕΠ. Τα κριτήρια που ορίζονται για τον καθορισμό των σχολικών μονάδων εντός των οποίων λειτουργούν οι ΔΥΕΠ είναι :α) η εύλογη απόσταση από το ΚΦΠ και β) η ύπαρξη διαθέσιμων και κατάλληλων αιθουσών.

Η ίδρυση, η οργάνωση, η λειτουργία, ο συντονισμός και το πρόγραμμα εκπαίδευσης των ΔΥΕΠ εποπτεύεται από την Ομάδα Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της εκπαίδευσης των προσφύγων, η οποία συντονίζει και την υλοποίηση των δράσεων μέσω του Ταμείου Ασύλου.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα που ακολουθείται στη μεσημεριανή λειτουργία είναι :

14:00-14:15 15' Υποδοχή μαθητών

14:15-15:00 45' 1η διδακτική περίοδος

15:00-15:15 15' Διάλειμμα

15:15-16:00 45' 2η διδακτική περίοδος

16:00-16:15 15' Διάλειμμα

16:15-17:00 45' 3η διδακτική περίοδος

²⁷ Για παιδιά ηλικίας προσχολικής εκπαίδευσης (4-5 ετών) που διαμένουν σε ΚΦΠ, καθώς και για εξαιρετικές περιπτώσεις παιδιών ηλικίας Δημοτικού και Γυμνασίου προβλέπεται η λειτουργία ΔΥΕΠ εντός των Κέντρων Φιλοξενίας ως παραρτήματα σχολικών μονάδων. Οι ώρες λειτουργίας αυτών των ΔΥΕΠ είναι πρωινές (8:30-12:30).

17:00-17:15 15' Διάλειμμα

17:15-18:00 45' 4η διδακτική περίοδος

Τα διδακτικά αντικείμενα για το γυμνάσιο και η κατανομή του χρόνου είναι:

Διδακτικό αντικείμενο	Μάθημα Ωρες ανά εβδομάδα
Ελληνική Γλώσσα	6
Αγγλικά	4
Μαθηματικά	4
Φυσική Αγωγή	2
Πληροφορική	2
Πολιτισμός και Δραστηριότητες	2

Προβλέπεται, επίσης ο Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός ΔΥΕΠ, ο οποίος είναι μόνιμος (κατ'εξάιρεση και αναπληρωτής), του κλάδου ΠΕ02 για τη Β/θμια εκπαίδευση, ο οποίος απασχολείται στη ΔΥΕΠ με πλήρες ωράριο και εκτός από τα διδακτικά του καθήκοντα είναι επιφορτισμένος (εντός του υποχρεωτικού του ωραρίου) με τη συνεκπαίδευση με τον κατά περίπτωση διδάσκοντα σε υποομάδες μαθητών, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι εκπαιδευτικές τους ανάγκες, και κατόπιν καθοδήγησης από τον αρμόδιο Σχολικό Σύμβουλο παιδαγωγικής ευθύνης. Είναι, επίσης, επιφορτισμένος με την ενημέρωση του ηλεκτρονικού συστήματος καταγραφής “myschool” με τα στοιχεία λειτουργίας της ΔΥΕΠ και με άλλα καθήκοντα που σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία της ΔΥΕΠ. Όλοι οι εκπαιδευτικοί των ΔΥΕΠ, πλην των υπεύθυνων λειτουργίας διδάσκουν σε όμορες ΔΥΕΠ έως τη συμπλήρωση του διδακτικού τους ωραρίου

Παράλληλα και με τις ίδιες Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις συγκροτείται ο θεσμός των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) και περιγράφεται ο ρόλος τους.

Σε κάθε ΚΦΠ ορίζεται ένας/μία ή περισσότεροι/-ες Συντονιστές/-τριες Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), ανάλογα με το πλήθος των προσφύγων. Οι ΣΕΠ είναι αποσπασμένοι μόνιμοι κατά κύριο λόγο εκπαιδευτικοί μονοετούς θητείας και ακολουθούν το εργασιακό ωράριο των δημοσίων υπαλλήλων. Οι ΣΕΠ μεριμνούν για θέματα που αφορούν στην ενημέρωση των διαμενόντων στο ΚΦΠ, στην εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής, στην επικαιροποίηση της καταγραφής των μαθητών που φοιτούν στις ΔΥΕΠ με ηλικιακά και άλλα κριτήρια, στην εποπτεία και τον συντονισμό της ασφαλούς αποχώρησης από τα ΚΦΠ και την υποδοχής τους σε αυτά (από και προς τις ΔΥΕΠ), στην εποπτεία και παρακολούθηση και τον συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων μη κρατικών φορέων, καθώς και στην καταγραφή υπηρεσιακών αναγκών, και τέλος στην ενημέρωση των γονέων και στην διαμεσολάβηση για την επίλυση θεμάτων σχετικών με την φοίτηση των μαθητών μετά από συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς των ΔΥΕΠ. Οι ΣΕΠ επιμορφώνονται κατά τη διάρκεια της θητείας τους και υποστηρίζονται από την Ομάδα Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων του ΥΠ.Π.Ε.Θ., την ειδική επιστημονική επιτροπή που ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και τους Περιφερειακούς Διευθυντές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η επιλογή των μόνιμων εκπαιδευτικών σε θέση ΣΕΠ γίνεται με κριτήριο συγκεκριμένα προσόντα (προϋπηρεσία σε διαπολιτισμικά, εξειδίκευση, εθελοντική συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τους πρόσφυγες)²⁸.

Οι τάξεις ΔΥΕΠ μπορούν να στελεχώνονται από μόνιμους εκπαιδευτικούς οι οποίοι βρίσκονται στην διάθεση του οικείου ΠΥΣΠΕ/ΠΥΣΔΕ, μετά από αίτησή τους, ή αποσπώνται στη σχολική μονάδα στην οποία λειτουργεί ΔΥΕΠ, με βάση τις κείμενες διατάξεις για τις διαθέσεις και αποσπάσεις καθηγητών. Επίσης, μπορούν σε αυτές να απασχολούνται εκπαιδευτικοί που δεν συμπληρώνουν το ωράριό τους. Για όλες τις

²⁸ ΚΥΑ Αριθ. 180647_ΓΔ431-10-2016, άρθρο 7, παρ. 5

παραπάνω περιπτώσεις μονίμων εκπαιδευτικών συνεκτιμώνται τα σχετικά προσόντα²⁹.

Στελεχώνονται επίσης από αναπληρωτές (πλήρους και μειωμένου ωραρίου) και ωρομίσθιους, οι οποίοι προσλαμβάνονται με τη χρήση των ενιαίων υφιστάμενων πινάκων αναπληρωτών. Επιπλέον προσόν πρόσληψης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών που περιλαμβάνονται στους ενιαίους υφιστάμενους πίνακες δύναται να αποτελέσει η εξειδίκευση (μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών/διδακτορικό) σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ή στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας.

Οι ΣΕΠ, οι Υπεύθυνοι ΔΥΕΠ και οι εκπαιδευτικοί που στελεχώνουν τις ΔΥΕΠ επιμορφώνονται κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Οι εκπαιδευτικοί των ΔΥΕΠ υποστηρίζονται από τον ΣΕΠ.

Η εποπτεία και η παιδαγωγική καθοδήγηση των ΔΥΕΠ είναι στην ευθύνη των αρμόδιων Συντονιστών Εκπαίδευσης (Σχολικών Συμβούλων) των σχολικών μονάδων στις οποίες λειτουργούν οι ΔΥΕΠ.

Ο νόμος 4547/2018

Με την ψήφιση του νόμου 4547 του 2018 (ΦΕΚ 102 Α Άρθρα 71-83) όπως τροποποιήθηκε με τον Νόμο 4559 του 2018 (ΦΕΚ 142 Α Άρθρα 66-67) συμπληρώνονται οι ΚΥΑ και ρυθμίζονται περαιτέρω ζητήματα, ένα από τα σημαντικότερα είναι το πεδίο εφαρμογής, που προσδιορίζει τις κατηγορίες των ανηλίκων στους οποίους παρέχεται η εκπαίδευση στις ΔΥΕΠ.

Συγκεκριμένα το άρθρο 71 του Ν. 4547 του 2018 ορίζει τα εξής:

Η εκπαίδευση που προβλέπεται στο παρόν Κεφάλαιο παρέχεται σε ανηλίκους που εμπίπτουν σε μία από τις εξής κατηγορίες: α) τέκνο προσφύγων: τέκνο πολιτών τρίτης χώρας ή ανιθαγενών, στο πρόσωπο των οποίων πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1Α της Σύμβασης της Γενεύης (ν.δ. 3989/1959, Α' 201),

²⁹ ΚΥΑ Αριθ. 180647_ΓΔ431-10-2016, άρθρο 8, παρ. 3

β) τέκνο πολιτών στερούμενων διαβατηρίου: τέκνο πολιτών τρίτης χώρας, οι οποίοι αποδεικνύουν αντικειμενική αδυναμία εφοδιασμού με διαβατήριο ή ταξιδιωτικό έγγραφο, λόγω ιδιαίτερων συνθηκών ή καταστάσεων που επικρατούν στη χώρα καταγωγής ή μόνιμης ή συνήθους διαμονής τους, γ) τέκνο δικαιούχων διεθνούς προστασίας: τέκνο αλλοδαπών ή ανιθαγενών στους οποίους έχει χορηγηθεί από την αρμόδια ελληνική αρχή καθεστώς πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας,

δ) τέκνο δικαιούχου επικουρικής προστασίας: τέκνο αλλοδαπών ή ανιθαγενών οι οποίοι, με την επιφύλαξη του άρθρου 17 του π.δ. 141/2013 (Α' 226), δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες, πλην όμως στο πρόσωπό τους συντρέχουν ουσιώδεις λόγοι από τους οποίους προκύπτει ότι τυχόν επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής ή μόνιμης ή συνήθους διαμονής τους, θέτει σε κίνδυνο την υγεία και τη σωματική τους ακεραιότητα, σύμφωνα με το άρθρο 15 του π.δ. 141/2013,

ε) χωρισμένος από την οικογένειά του ανήλικος ή χωρισμένος ανήλικος: ανήλικος ο οποίος φθάνει στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική του μέριμνα, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία ή χωρίς να συνοδεύεται από άλλο πρόσωπο στο οποίο αυτή έχει ανατεθεί, σύμφωνα με το νόμο, αλλά συνοδεύεται από ενήλικο συγγενή που ασκεί στην πράξη τη φροντίδα του,

στ) ασυνόδευτος ανήλικος: ανήλικος, ο οποίος φθάνει στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, τη γονική του μέριμνα ή την επιμέλειά του ή χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο συγγενή που ασκεί στην πράξη τη φροντίδα του και για όσο χρόνο η άσκηση των καθηκόντων αυτών δεν έχει ανατεθεί σε κάποιο άλλο πρόσωπο σύμφωνα με το νόμο. Στον ορισμό αυτό περιλαμβάνεται και ο ανήλικος που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδό του στην Ελλάδα,

ζ) ανήλικος υπό κίνδυνο διωγμού: κάθε ανήλικος που βρίσκεται έξω από το κράτος της καταγωγής του ή της τελευταίας ή συνήθους διαμονής του, εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου ότι εκεί θα υποστεί διωγμούς λόγω της φυλής, της θρησκείας ή της εθνικότητάς του ή εξαιτίας της ιδιότητάς του ως μέλος μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας και επιπλέον του είναι αδύνατο να εξασφαλίσει προστασία από τη χώρα του ή εξαιτίας του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να τεθεί υπό αυτή την προστασία.

Επίσης, στο άρθρο 72, όπως τροποποιείται από τον **Νόμο 4559 του 2018**, άρθρο 66, οι ανήλικοι που emπίπτουν στις παραπάνω κατηγορίες λαμβάνουν την εκπαίδευση που παρέχεται στις σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ενταγμένες στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία της κείμενης νομοθεσίας.

Στην παρ. 2, ωστόσο ορίζεται ότι Κατ' εξαίρεση, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες του προσφυγικού πληθυσμού που προκύπτουν από την κινητικότητα, το χρόνο άφιξης και τη χρονική διάρκεια παραμονής στη δομή φιλοξενίας, καθώς και το μέγεθος του μαθητικού πληθυσμού, μπορεί να ιδρύνονται Δομές Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφυγοπαίδων (Δ.Υ.Ε.Π.), που λειτουργούν στο πλαίσιο του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος και εφαρμόζουν εξειδικευμένα προγράμματα σπουδών, περιορισμένης χρονικής διάρκειας.

Οι ΔΥΕΠ λειτουργούν α) σε σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, των Περιφερειακών Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, μέσα στα όρια των οποίων υφίστανται κέντρα φιλοξενίας προσφύγων ή και κάθε είδους κατάλυμα, όπως ξενώνας φιλοξενίας, διαμέρισμα και δωμάτιο ξενοδοχείου, που χρησιμοποιείται από το Ελληνικό Κράτος ή την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. ή άλλους διεθνείς φορείς για τη διαμονή προσφύγων (εφεξής «δομές φιλοξενίας»), β) στα κέντρα φιλοξενίας προσφύγων, ως παραρτήματα όμορων νηπιαγωγείων, στα οποία φοιτούν τα παιδιά ηλικίας τεσσάρων (4) έως πέντε (5) ετών που διαμένουν στα κέντρα φιλοξενίας.»

Συνεπώς, ως δομές εκπαίδευσης στις οποίες μπορούν να φοιτούν προσφυγόπαιδες είναι διαθέσιμα όλα τα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας είτε λειτουργούν σε αυτά τάξεις υποδοχής είτε όχι. Παράλληλα, ο νόμος δίνει τη δυνατότητα στα σχολεία που φοιτούν προσφυγόπαιδες, όταν υπάρχει ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός μαθητών να δημιουργούνται Τάξεις Υποδοχής. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του προσφυγικού πληθυσμού, και για τον πληθυσμό που διαμένει σε Δομές Φιλοξενίας, προβλέπεται για ένα διδακτικό έτος (με δυνατότητα επέκτασης ακόμα ενός χρόνου) η φοίτηση στις ΔΥΕΠ.

Σχετικά με τον στόχο του προγράμματος των ΔΥΕΠ στο αρ. 73, του ν.4547/2018, «Εγγραφή και φοίτηση στις ΔΥΕΠ» ορίζονται τα εξής :

1. Το πρόγραμμα των Δ.Υ.Ε.Π. συνδέεται άμεσα με την εξοικείωση των μαθητών με τους κανόνες σχολικής ζωής και τη σχολική εργασία, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων εκπαιδευτικών αναγκών τους, όπως προσαρμογή στη σχολική ζωή, γνωριμία με τον ελληνικό και ευρωπαϊκό πολιτισμό και προηγούμενος γραμματισμός.

Παράλληλα, είναι δυνατή, μετά από απόφαση του συλλόγου διδασκόντων και σχετική εισήγηση του Υπεύθυνου ΔΥΕΠ, η ταχύτερη εγγραφή του μαθητή σε τάξη (Α/θμιας ή Β/θμιας εκπαίδευσης) σχολικής μονάδας, εφόσον διαπιστωθεί ότι μπορεί να παρακολουθεί απρόσκοπτα όλα τα μαθήματα.

Τέλος, με την ολοκλήρωση της φοίτησης στη ΔΥΕΠ, χορηγείται βεβαίωση φοίτησης με την οποία πιστοποιείται η διάρκεια φοίτησης σε αυτήν.

Στο άρθρο 74 καθορίζονται οι σχολικές μονάδες ένταξης των ΔΥΕΠ, των οποίων βασικά κριτήρια επιλογής αποτελούν α) η χωρική εγγύτητα με τη δομή φιλοξενίας και β) η ύπαρξη διαθέσιμων και κατάλληλων αιθουσών διδασκαλίας.

Στο άρθρο 75, «Λειτουργία των ΔΥΕΠ- Καθορισμός αρμοδιοτήτων», ορίζεται ότι η οργάνωση, η λειτουργία, ο συντονισμός, καθώς και το πρόγραμμα εκπαίδευσης των Δ.Υ.Ε.Π. εποπτεύεται από το Αυτοτελές Τμήμα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων (Α.Τ.Σ.Π.Ε.Π.) του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Για το σκοπό αυτό το Α.Τ.Σ.Π.Ε.Π. συνεργάζεται με τις αρμόδιες διευθύνσεις του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και τις αρμόδιες περιφερειακές διευθύνσεις εκπαίδευσης.

Καθορίζονται παράλληλα οι αρμοδιότητες των διευθυντών δευτεροβάθμιας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, των διευθυντών σχολικών μονάδων, του υπεύθυνου ΔΥΕΠ και του συλλόγου διδασκόντων.

Τέλος, με τον ίδιο νόμο, στο άρθρο 76, συστήνεται Ειδική Επιστημονική Επιτροπή, ορίζονται και προσδιορίζονται περαιτέρω ζητήματα σε σχέση με τους ΣΕΠ και την περιοχή ευθύνης τους, ζητήματα στελέχωσης των ΔΥΕΠ από μόνιμους και αναπληρωτές, τα καθήκοντα των εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε ΔΥΕΠ, η εποπτεία και η παιδαγωγική καθοδήγηση των ΔΥΕΠ.

Ο θεσμός των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) Αστικού Ιστού

Από τη σχολική χρονιά 2017-2018 λειτουργεί ο άτυπος θεσμός των ΣΕΠ Αστικού Ιστού (Πόλης), οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με το δύσκολο έργο του συντονισμού και της παρακολούθησης της φοίτησης των παιδιών που διαμένουν σε διαμερίσματα. Πρόκειται για τις περιπτώσεις οικογενειών και ευάλωτων ομάδων που μετακινούνται από τα Κέντρα Φιλοξενίας σε διαμερίσματα, ξενώνες και ξενοδοχεία με χρηματοδότηση του προγράμματος ΕΣΤΙΑ του ΟΗΕ και είναι αιτούντες άσυλο.

Οι ΣΕΠ Αστικού Ιστού είναι 65³⁰ σε όλη την Ελλάδα και έχουν την έδρα τους στις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Είναι υπεύθυνοι/-ες καταρχάς για την καταγραφή ανηλίκων ηλικίας 4 έως 15 ετών με βάση τα τρίπτυχα που διαθέτουν από τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Στη συνέχεια, και σε συνεργασία με τους/τις ΔΙΔΕ, επικοινωνούν με τα σχολεία της περιοχής στην οποία διαμένουν οι ανήλικοι και προχωρούν τη διαδικασία εγγραφής του παιδιού στο σχολείο. Επίσης, οι ΣΕΠ Πόλης συνεργάζονται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ). Η ΜΚΟ που δραστηριοποιείται σε θέματα εκπαίδευσης προσφύγων στέλνει αίτημα στον/στην ΣΕΠ Πόλης, ο οποίος με τη σειρά του βρίσκει με βάση τη χωροταξική κατανομή της κάθε Διεύθυνσης Εκπαίδευσης το σχολείο στο οποίο μπορεί να γίνει η εγγραφή και η φοίτηση. Η εγγραφή πραγματοποιείται με τη μεσολάβηση του κοινωνικού λειτουργού της ΜΚΟ³¹, δίνοντας βέβαια τα στοιχεία των γονέων/κηδεμόνων του παιδιού οι οποίοι είναι οι τελικοί υπεύθυνοι γι' αυτό.

Το αναλυτικό πρόγραμμα

Το αναλυτικό πρόγραμμα των ΔΥΕΠ, το οποίο οι εκπαιδευτικοί καλούνται να υλοποιήσουν είναι ένα ανοιχτό και ευέλικτο αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο

³⁰ Μέχρι τον Ιανουάριο 2019

³¹ Όταν το σχολείο χρειάζεται για οποιονδήποτε λόγο να επικοινωνήσει με τους γονείς/κηδεμόνες του παιδιού ζητάει τη διαμεσολαβητική συνδρομή του κοινωνικού λειτουργού της ΜΚΟ. Ένα πρόβλημα που επισημαίνεται σε αυτή τη διαδικασία είναι η συχνή αλλαγή των κοινωνικών λειτουργών των ΜΚΟ, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σταθερό σημείο αναφοράς για το σχολείο και την οικογένεια.

βασίζεται, βέβαια, σε συγκεκριμένα σχολικά εγχειρίδια, δίνει, ωστόσο, τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να προσαρμόσουν τόσο το περιεχόμενο όσο και τον ρυθμό/βηματισμό της διδασκαλίας στις ανάγκες των παιδιών που έχουν στις τάξεις τους. Αυτή η ευελιξία και η δυνατότητα προσαρμογής ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης είναι απολύτως απαραίτητη για το εκπαιδευτικό πλαίσιο των ΔΥΕΠ με δεδομένη την πολύ μεγάλη ετερογένεια των μαθητών (ως προς τη γλώσσα, την ηλικία, την καταγωγή, την προηγούμενη σχολική φοίτηση κ.λπ.).

Το εκπαιδευτικό και υποστηρικτικό υλικό του ΙΕΠ βρίσκεται αναρτημένο στον κόμβο «Εκπαίδευση Προσφύγων» του ΙΕΠ. Στον ίδιο κόμβο είναι επίσης αναρτημένα τα ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Συμπεράσματα

Η φιλοσοφία πάνω στην οποία στηρίχθηκε το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Προσφύγων είναι αυτή της θεσμοθέτησης ενός προ-ενταξιακού σταδίου που αφορά στα παιδιά ηλικίας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο, τις προτάσεις της Επιστημονικής Επιτροπής και την αποτίμηση της Επιστημονικής Επιτροπής για το έτος 2016-2017, και την Επισκόπηση του σχολικού έτους 2017-2018 του Αυτοτελούς Τμήματος Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης Προσφύγων ΥΠΠΕΘ η ένταξη των προσφυγοπαίδων στο εκπαιδευτικό σύστημα προϋποθέτει ένα προ-ενταξιακό στάδιο με στόχους τη σχολειοποίηση, την επιστροφή στην κανονικότητα και την εκμάθηση των ελληνικών. Ενώ στον αρχικό σχεδιασμό της ΕΕ χαρακτηρίζεται το σχολικό έτος 2016-2017 ως «προενταξιακό»³² και η συγκεκριμένη σχολική χρονιά θεωρήθηκε «μεταβατική», η λειτουργία των ΔΥΕΠ δεν σταμάτησε κατά τις δύο επόμενες σχολικές χρονιές.

Στην επισκόπηση του σχολικού έτους 2017-2018 επισημαίνονται τα εξής: ενώ κύριος στόχος τα προσφύγων είναι η αρμονική μετάβαση των περισσότερων παιδιών στην πρωινή ζώνη ο *θεσμός των απογευματινών Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των*

³² Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, *Το Έργο της Εκπαίδευσης των προσφύγων*, Απρίλιος 2017. (σελ.6)

Προσφυγοπαίδων (ΔΥΕΠ) εξακολούθησε να λειτουργεί προκειμένου οι άρτι αφιχθέντες στην χώρα μαθητές πρόσφυγες να εξοικειωθούν με τους κανόνες της σχολικής ζωής, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες τους και έχοντας σαφή προενταξιακό χαρακτήρα.

Τάξεις Υποδοχής – Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας

Οι Τ.Υ αποτελούν συνέχεια μιας εκπαιδευτικής πολιτικής με αφετηρία τη δεκαετία του 1980. Ιδρύονται για πρώτη φορά με το νόμο 1404/1983 σύμφωνα με τον οποίο (άρθρο 45) «σε δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να ιδρύονται με αποφάσεις τους Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα για την ομαλή προσαρμογή στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας παλιννοστούντων μαθητών, τέκνων Ελλήνων μεταναστών ή τέκνων επαναπατριζομένων Ελλήνων». Αυτή η εκπαιδευτική πολιτική εφαρμόστηκε κυρίως τη δεκαετία του 1990 κατά την περίοδο του μεγάλου ρεύματος μετανάστευσης προς την Ελλάδα από χώρες κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης και «τελικά λειτούργησε μέσα στο πλαίσιο μιας αφομοιωτικής και διαχωριστικής εκπαιδευτικής πολιτικής (Μάρκου, 1994) προσανατολισμένης στη λογική της αντιστάθμισης του γλωσσικού ελλείμματος και της πολιτισμικής αφομοίωσης των αλλοδαπών μαθητών (Σκούρτου και άλλοι, 2004:24).³³

Από τότε έχουν υπάρξει αρκετές τροποποιήσεις του νόμου του 1983, και κατά την τελευταία δεκαετία μέσα από το νομοθετικό πλαίσιο είναι πλέον πιο ορατός ο διαπολιτισμικός προσανατολισμός των Τ.Υ. και των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, καθώς εστιάζουν στην «*ισότιμη ένταξη*», καθορίζεται ως ανάγκη «*η στήριξη των μαθητών που φοιτούν σε σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ως προς την ενίσχυση της ελληνομάθειας, και δημιουργίας υποστηρικτικού πλαισίου για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής και την **ισότιμη ένταξη των μαθητών χωρίς διακρίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα***» (Οδηγίες 169735/ΓΔ4/10-10-2017/ΥΠΠΕΘ). Επίσης, στο ίδιο «*για την εκπαίδευση των μαθητών που δεν έχουν την απαιτούμενη*

³³ Στο Αραβανής Γ. Σπύρος, σελ. 68

γνώση της ελληνικής γλώσσας (Ρομά, Αλλοδαπών, Παλινοστούτων, **Προσφύγων, Ευάλωτων Κοινωνικών Ομάδων κτλ.**) διαμορφώνεται στο πλαίσιο της **διαπολιτισμικής εκπαίδευσης** ένα **ευέλικτο σχήμα** θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης...». Η ισότιμη ένταξη, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ευελιξία αποτυπώνουν τη νέα φιλοσοφία και τον χαρακτήρα των Τάξεων Υποδοχής, που πλέον απευθύνονται και στον προσφυγικό πληθυσμό.

Ο νόμος **3879/2010 (ΦΕΚ 163Α/21.09.2010), αρθ.26, παρ. 1α και 1β**, εισάγει τον θεσμό των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ). «...**Στόχος των Ζ.Ε.Π. είναι η ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης, όπως ιδίως η λειτουργία τάξεων υποδοχής,[...] Επιπρόσθετα, ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν την οργάνωση και τη λειτουργία των Ζ.Ε.Π., τη στελέχωσή τους με προσωπικό, την απασχόληση εκπαιδευτικών κατ' αναλογία του αριθμού των μαθητών που χρήζουν διαφοροποιημένης διδακτικής παρέμβασης και κάθε σχετικό θέμα**».

Με το νόμο 2197/2011 προβλέπονται οι «Ρυθμίσεις Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.), Τάξεων Υποδοχής Ζ.Ε.Π. και Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων Ζ.Ε.Π» με στόχο «την ανάγκη συντονισμού των επιμέρους υλοποιούμενων Προγραμμάτων και δράσεων στήριξης των μαθητών που στόχο έχουν την δημιουργία υποστηρικτικού πλαισίου για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής και την ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών, χωρίς διακρίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα»

Σύμφωνα με τις «**Οδηγίες και κατευθύνσεις για την ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής (Τ.Υ.) ΖΕΠ για το σχολικό έτος 2018-2019 σε Δημόσια Γυμνάσια, Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια της χώρας**» που εκδόθηκαν στις 14-08-2-18 (Αρ.Πρωτ.135904/ΓΔ4/14-08-2018/ΥΠΠΕΘ), κατά το σχολικό έτος 2018-2019 δίνεται η δυνατότητα σε Γυμνάσια, Γενικά Λύκεια και ΕΠΑΛ να λειτουργήσουν Τάξεις Υποδοχής ΖΕΠ, μέσω συγχρηματοδοτούμενου έργου από την Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, στο πλαίσιο της Πράξης : « Ένταξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (ΕΚΟ) στα σχολεία –Τάξεις Υποδοχής , σχολικό έτος 2018-2019» με Κωδικό ΟΠΣ 5031893 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020».

Η Πράξη αυτή για το σχολικό έτος 2018-2019 έχει ομάδα στόχο *«τους μαθητές και τις μαθήτριες που προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καθώς και μαθητές/-τριες με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες»*. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται **Ρομά, Αλλοδαποί, Παλινοστούντες, Πρόσφυγες, Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες** κλπ.

Αποσκοπεί στη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων, κυρίως στον γραμματισμό και τον αριθμητισμό, αλλά και σε συμπληρωματικά αντικείμενα . Ο τελικός στόχος είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να καταστούν ικανοί /-ές να ανταπεξέλθουν στο πρόγραμμα σπουδών της αντίστοιχης βαθμίδας εκπαίδευσης και *«να παραμείνουν στο εκπαιδευτικό σύστημα ολοκληρώνοντας τις σπουδές τους»*.

Απώτερος λοιπόν στόχος της λειτουργίας των Τ.Υ. ΖΕΠ είναι η ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης και της αποτελεσματικής ένταξης των προαναφερόμενων μαθητών/τριών.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα στηρίζεται στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και δίνοντας έμφαση στη διδασκαλία της γλώσσας (15ώρες εβδομαδιαίως), αλλά αναγνωρίζοντας και την ανάγκη διδακτικής στήριξης και σε άλλα αντικείμενα, αποσκοπεί στην ομαλή ένταξη (παραμονή και προσαρμογή) του παιδιού στο εκπαιδευτικό σύστημα, και την ολοκλήρωση της φοίτησής του.

Για την υλοποίηση των προαναφερθέντων στόχων προτείνεται **ένα ευέλικτο σχήμα θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης**, της εφαρμογής του οποίου προηγείται η στάθμιση των πραγματικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών/-τριών με τη διεξαγωγή διαπιστωτικού τεστ ελληνομάθειας. Η ίδια η σχολική μονάδα μετά την εκτίμηση των αναγκών των συγκεκριμένων μαθητών επιλέγει το σχήμα διδακτικής υποστήριξης που θεωρείται πιο αποτελεσματικό για την προσαρμογή τους και την πλήρη ένταξή τους στην κανονική τάξη στην οποία είναι εγγεγραμμένοι.

Το πρόγραμμα των Τάξεων Υποδοχής ΖΕΠ

Όπως θεσμοθετείται από την ΥΑ Αρ.Πρωτ.169735/ΓΔ4/10-10-2017/ΥΠΠΕΘ, περιλαμβάνει δύο κύκλους που εντάσσονται μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

- Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) Ι ΖΕΠ
- Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) ΙΙ ΖΕΠ

- Στις Τ.Υ. Ι ΖΕΠ φοιτούν μαθητές/τριες με ελάχιστη ή μηδενική γνώση της ελληνικής γλώσσας. Εκεί ακολουθείται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας 15 ωρών.

Οι μαθητές/τριες που φοιτούν σε Τ.Υ. Ι ΖΕΠ παρακολουθούν παράλληλα και μαθήματα στην κανονική τους τάξη, όπως :

- Μαθηματικά
- Φυσική Αγωγή
- Μουσική
- Πληροφορική
- Ξένη Γλώσσα ή και άλλο μάθημα, σύμφωνα με απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων, σε συνεργασία με τον οικείο Σχολικό Σύμβουλο.

Η φοίτηση στην Τ.Υ. Ι ΖΕΠ διαρκεί ένα διδακτικό έτος με δυνατότητα επέκτασης ενός (1) επιπλέον έτους.

-Στις Τ.Υ. ΙΙ ΖΕΠ, όπως ορίζεται από Αρ.Πρωτ.169735/ΓΔ4/10-10-2017/ΥΠΠΕΘ, φοιτούν μαθητές με μέτριο επίπεδο ελληνομάθειας, το οποίο δύναται να δημιουργεί δυσκολίες στην παρακολούθηση των μαθημάτων στην κανονική τάξη. Για τους μαθητές που θα φοιτήσουν στις Τ.Υ. ΙΙ ΖΕΠ, πραγματοποιείται υποστήριξη στην ελληνική γλώσσα ή και σε περισσότερα μαθήματα:

- είτε εντός της κανονικής τάξης με παράλληλη διδασκαλία (δεύτερος εκπαιδευτικός στην τάξη)
- είτε εκτός κανονικής τάξης.

Συνεπώς, **συνολικά**, η φοίτηση στο ενταξιακό πρόγραμμα των Τάξεω Υποδοχής ΖΕΠ διαρκεί έως δύο (2) διδακτικά έτη και σε εξαιρετικές περιπτώσεις έως τρία (3) έτη, σύμφωνα με απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων, σε συνεργασία με τον οικείο Σχολικό Σύμβουλο. Μαθητές που έχουν ολοκληρώσει τη φοίτηση στις Τ.Υ. ΙΙ ΖΕΠ, δεν μπορούν να επιστρέψουν σε Τάξεις Υποδοχής (Ι ή ΙΙ) ΖΕΠ.

Ο μικρότερος αριθμός μαθητών/τριών με τον οποίο δημιουργούνται Τ.Υ. Ι ΖΕΠ είναι 7 και ο μεγαλύτερος αριθμός 17. Σε κάθε Τάξη Υποδοχής δύνανται να

συμμετέχουν μαθητές/τριες που είναι εγγεγραμμένοι/ες σε διαφορετικές τάξεις της ίδιας βαθμίδας.

Δίνεται, επίσης, η δυνατότητα να επιτευχθεί ταχύτερη επανένταξη του μαθητή/τριας στην κανονική τάξη, έπειτα από απόφαση των εκπαιδευτικών της Τ.Υ. Ι ΖΕΠ και της κανονικής τάξης, σε συνεργασία με τον οικείο Σχολικό Σύμβουλο, αν διαπιστωθεί ότι μπορεί απρόσκοπτα να παρακολουθεί όλα τα μαθήματα.

Οι Τ.Υ. ΖΕΠ στελεχώνονται αποκλειστικά από εκπαιδευτικούς ειδικότητας ΠΕ02 αναπληρωτές στη συντριπτική τους πλειοψηφία, οι οποίοι μπορεί να έχουν προσληφθεί με μειωμένο ή πλήρες διδακτικό ωράριο, το οποίο εξαντλούν σε Τ.Υ. ΖΕΠ. Για την πρόσληψη των εκπαιδευτικών αυτών δεν απαιτούνται ιδιαίτερα προσόντα (π.χ. μεταπτυχιακό στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Δεύτερη ή Ξένη γλώσσα).

Για το έτος 2018-2019 δεν προβλέπεται από τη σχετική εγκύκλιο η λειτουργία Τ.Υ. ΙΙ ΖΕΠ, και το πρόγραμμα περιορίζεται στη λειτουργία Τ.Υ. Ι ΖΕΠ.

Επίσης στο άρθρο 6 της αρ.πρωτ.169735/ΓΔ4/10-10-2017Υ.Α.(Β'3727) ορίζεται ότι «σε περίπτωση που σε **όμορες σχολικές μονάδες** υπάρχουν μαθητές που έχουν ανάγκη να φοιτήσουν σε Τ.Υ. ΖΕΠ, **μπορούν να μετεγγραφούν** με τη σύμφωνη γνώμη των γονέων τους ή των κηδεμόνων τους, των Διευθυντών των σχολείων και των οικείων Σχολικών Συμβούλων και με την απόφαση του Διευθυντή Εκπαίδευσης της Δ.Ε. σε μια σχολική μονάδα στην οποία λειτουργεί ήδη Τ.Υ. ΖΕΠ».

Ζητήματα αξιολόγησης και απουσίες μαθητών

Το θεσμικό πλαίσιο που αφορά σε ζητήματα αξιολόγησης και απουσιών των μαθητών Προσφύγων είναι αυτό που αφορά γενικότερα στους μαθητές από ξένα σχολεία που φοιτούν σε σχολικές μονάδες, χωρίς να υπάρχει κάποια επιπλέον εξειδίκευσή του για τους μαθητές των Τάξεων Υποδοχής. Η μόνη εξειδίκευση που υφίσταται είναι αυτή δύο εγκυκλίων του ΥΠΠΕΘ με θέμα **«σχετικά με την αξιολόγηση και τις απουσίες μαθητών από ξένα σχολεία που φοιτούν σε σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας και σε Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) Ι ΖΕΠ** »:

Α. Στην 219116 /ΓΔ4 /19-12-2018/ΥΠΠΕΘ εγκύκλιο ορίζονται τα παρακάτω:

Αναφορικά με την αξιολόγηση, για τους μαθητές/τριες από ξένα σχολεία που φοιτούν στο Γυμνάσιο ισχύουν οι διατάξεις του αρ.15 του Π.Δ. 126/2016 (Α'211), για τους μαθητές/τριες από ξένα σχολεία που φοιτούν σε Ημερήσιο ή Εσπερινό Γενικό Λύκειο ισχύουν οι διατάξεις του αρ.28 του Π.Δ. 46/2016 (Α'74),όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ενώ για τους μαθητές/τριες από ξένα σχολεία που φοιτούν σε ΕΠΑ.Λ ισχύουν οι διατάξεις του αρ.27 του Π.Δ. 40/2018 (Α' 76).

Αναφορικά με τις απουσίες αλλοδαπών μαθητών/τριών που φοιτούν σε σχολικές μονάδες Δ.Ε. της χώρας ισχύουν οι διατάξεις του αρ.28 της με αρ.πρωτ.10645/ΓΔ4/22-01-2018 Υ.Α. (Β'120). Ειδικότερα, για τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες που φοιτούν σε Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) Ι ΖΕΠ, όπως αυτές ορίζονται με την με αρ.πρωτ.169735/ΓΔ4/10-10-2017 Υ.Α. (Β'3727), και δεδομένης της ιδιαιτερότητας των συνθηκών που διέπουν την εκπαίδευσή τους, **απουσίες που πραγματοποιήθηκαν πριν την έναρξη λειτουργίας των Τάξεων Υποδοχής (Τ.Υ.) Ι ΖΕΠ, δεν θα προσμετρώνται για τον χαρακτηρισμό της φοίτησής τους.**

Β. Επίσης στην προηγούμενη της χρονικά εγκύκλιο Αρ.Πρωτ.Φ1/63437/ΓΔ4/23-04-2018/ΥΠΠΕΘ ορίζεται ειδικότερα σε σχέση με την αξιολόγηση ότι αλλοδαποί μαθητές που φοιτούν σε Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) Ι ΖΕΠ **θα αξιολογηθούν μετά από προφορική εξέταση στα μαθήματα που παρακολούθησαν στην κανονική τους τάξη**, όπως αυτά ορίζονται στο αρ.3 της με αρ.πρωτ. [169735/ΓΔ4/10-10-2017 Υ.Α. \(Β'3727\)](#), με θέμα: «Ρυθμίσεις Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ)-Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής ΖΕΠ σε σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»

Διαπολιτισμικά σχολεία

Πορεία ίδρυσης των σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης³⁴

Η ίδρυση και λειτουργία των σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης συνιστά κεντρική ενέργεια με την οποία η ελληνική Πολιτεία θέλησε να ανταποκριθεί στη νέα κοινωνική και σχολική πραγματικότητα όπως αυτή διαμορφώνεται από τις αλλαγές

³⁴ Παπαδόπουλος Στέργιος, Το νομοθετικό πλαίσιο που ορίζει τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Μια ιστορική αναδρομή 104 ετών από το 1913 έως σήμερα ,<http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr>

στη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού της χώρας μας, αλλαγές που αφορούν στην αύξηση του αριθμού των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών που φοιτούν στα ελληνικά σχολεία.

Με αφετηρία το ρεύμα παλιννόστησης που σημειώθηκε το 1970 και άρχισε να διογκώνεται από το 1973, η Πολιτεία επιχείρησε να επιλύσει το πρόβλημα της εκπαίδευσης των παιδιών των απόδημων Ελλήνων που επέστρεφαν στην πατρίδα με το Νομοθετικό Διάταγμα 339 του 1974 που αφορά στην ίδρυση και λειτουργία στην Αθήνα ημερησίου εξατάξιου Γυμνασίου αρρένων με στόχο τη διαπαιδαγώγηση και μόρφωση των Ελληνοπαίδων του εξωτερικού (Φ.Ε.Κ. 61 τ.Α'/11-3-74, «Περί ιδρύσεως και λειτουργίας Γυμνασίου Αποδήμων Ελληνοπαίδων μετά Μαθητικής Εστίας»).

Καθώς στη συνέχεια η είσοδος παλιννοστούντων Ελλήνων μαθητών στο εκπαιδευτικό μας σύστημα γενικεύτηκε, ιδρύθηκαν και λειτούργησαν σχολεία αποδήμων ελληνοπαίδων στην Αττική και τη Θεσσαλονίκη.

Συγκεκριμένα, με το Προεδρικό Διάταγμα 435/84 (Φ.Ε.Κ. 154 τ.Α'/10-10-84, «Ίδρυση και λειτουργία σχολείων αποδήμων ελληνοπαίδων») ιδρύθηκαν στην Αττική για μαθητές που προέρχονται από αγγλόφωνες χώρες (ή αγγλόφωνα σχολεία) ένα δωδεκαθέσιο δημοτικό σχολείο, ένα μικτό γυμνάσιο και ένα μικτό λύκειο γενικής κατεύθυνσης. Επιπλέον, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 1 του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος, στις περιπτώσεις που σε κάθε τμήμα μαθητών υπήρχαν δέκα πέντε (15) τουλάχιστον μαθητές που προέρχονταν από άλλες χώρες, ήταν δυνατή η λειτουργία ιδιαίτερων τμημάτων για αυτούς.

Ακολουθεί το 1985 η ίδρυση και λειτουργία σχολείων αποδήμων ελληνοπαίδων στη Θεσσαλονίκη με το Προεδρικό Διάταγμα 369/85 (Φ.Ε.Κ. 131 τ.Α'/22-7-85, «Ίδρυση και λειτουργία σχολείων αποδήμων Ελληνοπαίδων στη Θεσσαλονίκη») για μαθητές που προέρχονται από ξένα σχολεία γερμανόφωνων χωρών. Έτσι, ιδρύονται ένα δωδεκαθέσιο δημοτικό σχολείο, ένα μικτό γυμνάσιο και ένα μικτό λύκειο γενικής κατεύθυνσης. Επιπλέον, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 1 του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος, στις περιπτώσεις που σε κάθε τμήμα μαθητών υπήρχαν δέκα πέντε (15) τουλάχιστον μαθητές που προέρχονταν από αγγλόφωνες ή γαλλόφωνες χώρες, ήταν δυνατή η λειτουργία ιδιαίτερων τμημάτων για αυτούς.

Αποτέλεσμα των παραπάνω διατάξεων ήταν η ίδρυση και λειτουργία των ακόλουθων εννέα (9) σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, γνωστών ως «Σχολεία Αποδήμων Ελληνοπαίδων».

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Δημοτικό Σχολείο Αποδήμων Ελληνοπαίδων Αλσούπολης

Δημοτικό Σχολείο Αποδήμων Ελληνοπαίδων Αμφιθέας

Δημοτικό Σχολείο Αποδήμων Ελληνοπαίδων Θεσσαλονίκης

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

1ο Γυμνάσιο Αποδήμων Ελληνοπαίδων (Βαρυμπόμπη)

2ο Γυμνάσιο Αποδήμων Ελληνοπαίδων (Ελληνικό)

Γυμνάσιο Σχολείο Αποδήμων Ελληνοπαίδων Θεσσαλονίκης

1ο Λύκειο Αποδήμων Ελληνοπαίδων (Βαρυμπόμπη)

2ο Λύκειο Αποδήμων Ελληνοπαίδων (Ελληνικό)

Λύκειο Σχολείο Αποδήμων Ελληνοπαίδων Θεσσαλονίκης

Το 1989 με το Νόμο 1865/89 (Φ.Ε.Κ. 210 τ.Α΄/28-9-89, Άρθρο 7, παρ.1) τα Σχολεία Αποδήμων Ελληνοπαίδων μετονομάστηκαν σε Σχολεία Παλινοστούτων Ελληνοπαίδων.

Όταν το 1996 ψηφίστηκε ο νόμος για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Ν. 2413/96, Φ.Ε.Κ. 124 τ.Α΄/17-6-96), ακολούθησε Υπουργική Απόφαση με την οποία τα εννέα (9) σχολεία Παλινοστούτων (πρώην Αποδήμων) Ελληνοπαίδων μετατράπηκαν σε σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Φ10/221/Γ1/1236, Φ.Ε.Κ. 874 τ.Β΄/ 17-9-96).

Σύμφωνα με την ίδια απόφαση μετατράπηκαν σε διαπολιτισμικά σχολεία επιπλέον τέσσερα σχολεία, το 87ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, το Δημοτικό Σχολείο Σαπών Ροδόπης, το Γυμνάσιο Σαπών Ροδόπης και το Λύκειο Σαπών Ροδόπης.

Η προσπάθεια για ποιοτική αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε μαθητές με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και στη βάση του νόμου 2413/96, συνεχίστηκε με πρόσθετες Υπουργικές Αποφάσεις για τη μετατροπή (και μετονομασία) και άλλων σχολείων σε σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Φ.Ε.Κ. 1143 τ.Β΄ 29-10-1998, Φ.Ε.Κ 1611 τ.Β΄/16-8-99, Φ.Ε.Κ 1172 τ.Β/22-9-2000, Φ.Ε.Κ 1053 τ.Β΄/8-8-2001 και Φ.Ε.Κ 1336 τ.Β΄/15-10-2001).

Ο ιδανικότερος αριθμός των παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών που θα έπρεπε να φοιτούν σε ένα διαπολιτισμικό σχολείο δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 25-30% του συνολικού αριθμού.

Τα σχολεία αυτά ακολουθούν το κανονικό Αναλυτικό Πρόγραμμα και έχουν ως στόχο:

- Να προσφέρουν **ίσες** εκπαιδευτικές ευκαιρίες
- Να λαμβάνουν μέτρα **διορθωτικού χαρακτήρα** όσον αφορά τη δημιουργία κλίματος ισότητας
- Να αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες και την πολυμορφία – να καλλιεργούν την **αλληλοαποδοχή**
- Να καλλιεργούν θετική στάση απέναντι στη **μάθηση**
- Να αξιοποιούν το **πολιτισμικό και γλωσσικό πλούτο** που φέρουν οι μαθητές
- Να προωθούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στην **τοπική κοινωνία** όπου ανήκουν

Η ίδρυση σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ή μετατροπή δημόσιου σχολείου σε σχολείο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης προβλέπεται από το **Νόμο 2413/96**. Σύμφωνα με τα άρθρα 34 και 35 του ίδιου νόμου, στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται τα προγράμματα των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων, τα οποία όμως

με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία εκδίδεται ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Ι.Π.Ο.Δ.Ε., είναι δυνατό να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες των μαθητών τους. Έτσι, είναι δυνατό να εφαρμόζονται στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ειδικά αναλυτικά προγράμματα με δυνατότητα πρόσθετων ή εναλλακτικών μαθημάτων, μειωμένο ωράριο των εκπαιδευτικών και μειωμένο αριθμό μαθητών ανά τάξη.

Ο νόμος 4415/2016 «Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».

Τεύχος Β, άρθρα 20-26 «Ρυθμίσεις για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση»

Πρόκειται για τον τελευταίο νόμο ο οποίος ρυθμίζει ζητήματα που αφορούν στα διαπολιτισμικά σχολεία και ορίζει και ρυθμίζει:

*Τους σκοπούς και τα μέσα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης
Ορίζει ότι τα σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, που ιδρύθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 3, 4, 5 και 6 του ν. 1566/1985 (Α' 167) μετατρέπονται και λειτουργούν Πειραματικά Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Τα σχολεία αυτά επιδιώκουν τη συνεργασία με τα Α.Ε.Ι. της χώρας εφαρμόζοντας σε πειραματική βάση ερευνητικά και καινοτόμα προγράμματα που αφορούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού και κοινωνικού αποκλεισμού λόγω φυλετικής καταγωγής και πολιτισμικής προέλευσης, με στόχο την περαιτέρω γενίκευση της εφαρμογής τους στα λοιπά σχολεία. Τα προγράμματα σπουδών και παιδαγωγικές μέθοδοι εφαρμόζονται όπως στα υφιστάμενα Πειραματικά Σχολεία.
Ζητήματα που αφορούν στο εκπαιδευτικό προσωπικό.
Μέτρα στήριξης διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.
Ζητήματα διοίκησης των πειραματικών σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.*

Συμπεράσματα

Οι ΔΥΕΠ αποτελούν ένα ευέλικτο μοντέλο προενταξιακού εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο εφαρμόζεται για πρώτη φορά από τον Σεπτέμβρη του 2016 και συνεχίζει να εφαρμόζεται έως σήμερα. Η φοίτηση στις ΔΥΕΠ προβλέπεται να διαρκεί για έναν χρόνο, καθώς στόχος της είναι η εξοικείωση του μαθητή πρόσφυγα με τους κανόνες που διέπουν τη σχολική ζωή και η προσαρμογή και ένταξή τους στο

κανονικό σχολικό πρόγραμμα, και βέβαια ο γραμματισμός. Τον χρόνο που ακολουθεί της φοίτησης σε ΔΥΕΠ οι μαθητές και οι μαθήτριες προβλέπεται να συνεχίζουν τη φοίτησή τους στο πρωινό πρόγραμμα του σχολείου στο οποίο εγγράφονται, παρακολουθώντας και το πρόγραμμα της Τάξης Υποδοχής, εφόσον έχει δημιουργηθεί. Ο στόχος πρέπει να είναι η πλήρης ένταξη στο σχολικό πρόγραμμα, η πλήρης φοίτηση και η ολοκλήρωσή της με την απόκτηση τίτλου σπουδών.

Η δημιουργία και ο τρόπος λειτουργίας των ΔΥΕΠ συνδέονται με τις ιδιαιτερότητες του προσφυγικού πληθυσμού, όπως περιγράφονται από το νόμο και απαντούν στις ιδιαίτερες ανάγκες των πρώτων χρόνων άφιξης και εγκατάστασης των προσφύγων (2015-2016)

Επίσης καθοριστική είναι η δημιουργία του θεσμού των ΣΕΠ, των οποίων το έργο είναι συμβουλευτικό-εκπαιδευτικό και διοικητικό-συντονιστικό. Στην ουσία οι ΣΕΠ αποτελούν τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο Κέντρο Φιλοξενίας- τους γονείς- τους εκπαιδευτικούς και το Αυτοτελές Τμήμα του Υπουργείου Παιδείας.

Αποτελούν μαζί με τους εκπαιδευτικούς των Τάξεων Υποδοχής και των ΔΥΕΠ το σταθερό σημείο αναφοράς για τα παιδιά, το στοιχείο που τους δίνει τη σταθερότητα που έχουν ανάγκη.

Είναι ακόμα σαφές ότι οι ΔΥΕΠ και φυσικά οι Τάξεις Υποδοχής ανήκουν με βάση τη νομοθεσία στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης. Αποτελούν δε αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής μονάδας στην οποία ανήκουν και η λειτουργία τους εμπίπτει τόσο διοικητικά όσο και παιδαγωγικά στις αρμοδιότητες του διευθυντή της σχολικής μονάδας και του συλλόγου διδασκόντων. Δεν αποτελούν ξένο σώμα, ένα παράρτημα του σχολείου, είναι οργανικά ενταγμένες σε αυτό και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζονται από τη σχολική και εκπαιδευτική κοινότητα. Έτσι δημιουργούνται οι προϋποθέσεις της πλήρους ένταξης του μαθητή πρόσφυγα στην σχολική ζωή και κατ'επέκταση στη ζωή της κοινότητας.

Ωστόσο, η απογευματινή λειτουργία των ΔΥΕΠ δημιουργεί και συνθήκες απομόνωσης και αποκλεισμού, και αυτό είναι ένα σοβαρό ζήτημα που αφορά στη λειτουργία τους και την ικανοποίηση ενός από τους βασικούς στόχους που είναι η ένταξη στη σχολική ζωή. Για τον λόγο αυτόν πρέπει να συνοδεύονται από δράσεις

που φέρνουν σε επαφή τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές των ΔΥΕΠ με το υπόλοιπο σχολείο.

Οι ΔΥΕΠ αποτελούν εκπαιδευτική δομή που απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οι ανήλικοι ηλικίας 15+ τυπικά δεν μπορούν να φοιτήσουν σε αυτές. Μπορούν, ωστόσο, να φοιτήσουν στις Τ.Υ. των λυκείων ή σε σχολικές τάξεις σχολείων χωρίς Τ.Υ.

Στοιχεία σχετικά με τη φοίτηση των προσφύγων μαθητών (2016 – Ιανουάριος 2019) στις δομές εκπαίδευσης³⁵

Σχολική χρονιά 2016-2017

ΔΥΕΠ (Δημοτικό και Γυμνάσιο) : 111

ΔΥΕΠ (Νηπιαγωγεία εντός ΚΦΠ) : 3

3240 μαθητές από 33 ΚΦΠ

Σχολική χρονιά 2017-2018

ΔΥΕΠ (Δημοτικό και Γυμνάσιο) : 84 / 2026 μαθητές/-τριες

Ένταξη σε Τάξεις Υποδοχής : 794 σχολεία Α/θμιας εκπαίδευσης

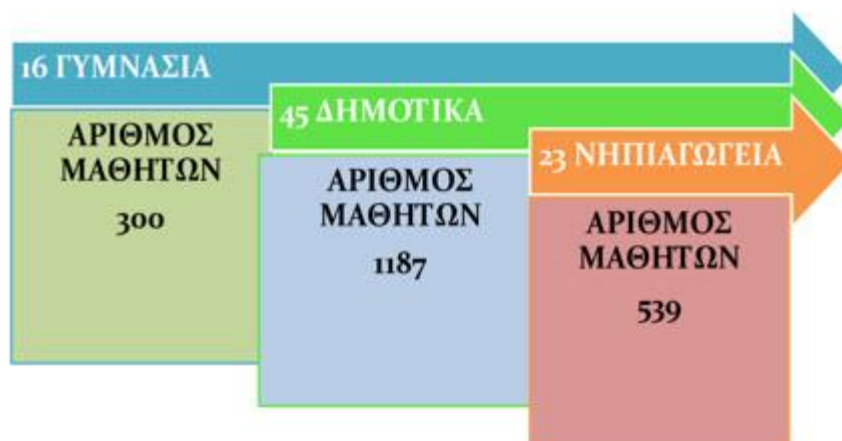
Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής σε σχολεία Β/θμιας: 181 (Γυμνάσια και Λύκεια)

Σύνολο: 975 σχολεία με Τάξεις Υποδοχής

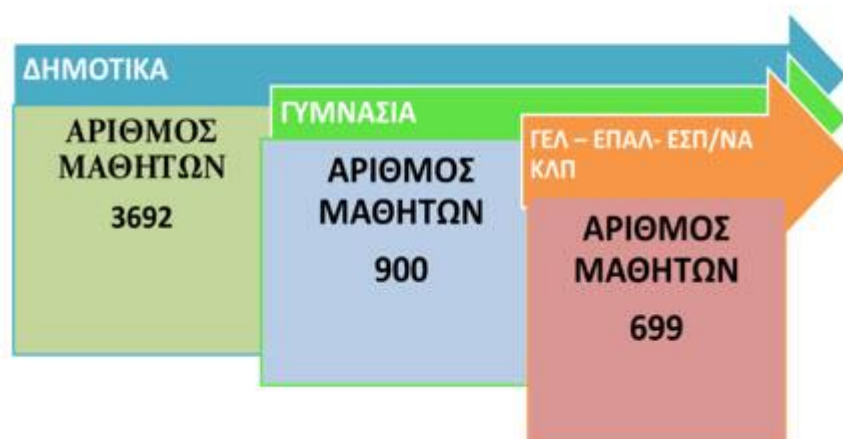
Ίδρυση ΔΥΕΠ στη Μυτιλήνη

³⁵ Στοιχεία του Αυτοτελούς Τμήματος Συντονισμού και Παρακολούθησης Προσφύγων ΥΠΠΕΘ

ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΔΥΕΠ: 2026

ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΕ Τ.Υ ΑΘΜΙΑΣ & ΒΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ : 5291

Εκτιμώμενος αριθμός εγγεγραμμένων μαθητών σε σχολικές μονάδες που δεν διαθέτουν ΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ: 700

Συνολικός αριθμός μαθητών εγγεγραμμένων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης κατά το σχολικό έτος 2017-18: 8.017

2017-2018	Σύνολο μαθητών σε ΔΥΕΠ	Σύνολο μαθητών σε Τάξεις	Εκτιμώμενος αριθμός μαθητών σε σχολικές μονάδες χωρίς Τάξεις	Σύνολο προσφύγων μαθητών
-----------	------------------------	--------------------------	--	--------------------------

		Υποδοχής	Υποδοχής	
	2.026	5.291	700	8.017

Ο αριθμός αποτελεί τμήμα του εκτιμώμενου σε 10.000-12.000 πληθυσμού ανηλίκων προσφύγων σχολικής ηλικίας κατά το σχολικό έτος 2017 - 2018. Το υπόλοιπο εκτιμάται ως εξής : 2.000 κατά προσέγγιση σε συγκεκριμένες περιοχές των νησιών του Ανατολικού και Βόρειου Αιγαίου που δεν παρέχονταν στο σχολικό έτος 2017 – 2018 υποχρεωτική εκπαίδευση και 2.000 περίπου ασυνόδευτοι ανήλικοι κυρίως στην ηλικιακή κατηγορία 15+ που δεν εντάσσεται στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

Σχολική χρονιά 2018-2019 (έως Ιανουάριο)

ΔΥΕΠ (Δημοτικό και Γυμνάσιο): 92, με 3350 μαθητές/-τριες

Τάξεις Υποδοχής (ένταξη και επιπλέον ίδρυση στην Α/θμια): 1169 σχολεία

Τάξεις Υποδοχής (Β/θμια εκπαίδευση, Γυμνάσια και Λύκεια): 256 Τ.Υ.

Σύνολο: 1425 σχολεία (Α/θμιας και Β/θμιας με Τ.Υ.)

Επιπλέον:

Λειτουργία **27 ΔΥΕΠ νηπιαγωγείων** εντός ΚΦ και ΚΥΤ (Καρά Τεπέ, Χίος, Σάμος, Λέρος, Κως)

ΔΥΕΠ και σε Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο και Κω³⁶.

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ: περίπου **11.500 ΜΑΘΗΤΕΣ**, μέχρι τον Ιανουάριο του 2019, με προγραμματισμό έναρξης νέων ΔΥΕΠ σε Σέρρες, και Γρεβενά και νηπιαγωγεία σε: Περιγιάλι Καβάλας, Οινόφυτα και Λαύριο.

Ο συνολικός εκτιμώμενος αριθμός των ανηλίκων προσφύγων στη χώρα μας υπολογίζεται περί τις 14.000.

Ιούνιος 2019

³⁶ Το νομικό πλαίσιο δεν προβλέπει ίδρυση ΔΥΕΠ στα νησιά όπου λειτουργούν τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), καθώς προβλέπεται η μετακίνηση και εγκατάσταση του προσφυγικού πληθυσμού στην ηπειρωτική Ελλάδα μετά την ταυτοποίησή του. Ωστόσο, λόγω της συνεχούς έλευσης μεικτών ροών και της καθυστέρησης ταυτοποίησης, κρίθηκε αναγκαία η ίδρυση και λειτουργία ΔΥΕΠ στα νησιά.

Για το σχολικό έτος 2018-2019 το Αυτοτελές Τμήμα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ παρέθεσε στοιχεία από το πληροφοριακό σύστημα my school για όλους τους αιτούντες/δικαιούχους διεθνούς προστασίας εγγεγραμμένους μαθητές,

ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ Α΄ΘΜΙΑΣ & Β΄ΘΜΙΑΣ ΣΕ ΔΥΕΠ : 4.577

ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ/ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΜΕ ΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ Α΄ΘΜΙΑΣ & Β΄ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ : 4.050

ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ/ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΧΩΡΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ Α΄ΘΜΙΑΣ & Β΄ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ : 4.240

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2018-19: 12.867

2018-2019	Σύνολο μαθητών σε ΔΥΕΠ	Σύνολο μαθητών σε Τάξεις Υποδοχής	Σύνολο μαθητών σε σχολικές μονάδες χωρίς Τάξεις Υποδοχής	Σύνολο προσφύγων μαθητών
	4.577	4.050	4.240	12.867

Συμπεράσματα

Παρατηρούμε μια συνεχή αύξηση από το 2016 του αριθμού των παιδιών που φοιτούν στα σχολεία, σε οποιαδήποτε από τις δομές εκπαίδευσης (ΔΥΕΠ, σχολικές μονάδες με Τάξεις Υποδοχής, σχολικές μονάδες χωρίς Τάξεις Υποδοχής), χωρίς να παρατηρείται αντίστοιχη αύξηση των μεικτών ροών (βλ. κεφάλαιο 1).

Παρατηρούμε, επίσης, αύξηση του αριθμού των Τ.Υ. και των παιδιών που φοιτούν σε αυτές. Αναλόγως, παρατηρείται και αύξηση των ΔΥΕΠ σε σχέση με την πρώτη χρονιά λειτουργίας τους (2016-2017). Το σκεπτικό που αναπτύσσεται στην τελική αποτίμηση για το έτος 2018-2019 σε σχέση με τη συνέχιση της λειτουργίας των ΔΥΕΠ αναφέρει ότι *«εξακολούθησε να λειτουργεί ο θεσμός των απογευματινών Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφυγοπαίδων (ΔΥΕΠ) προκειμένου οι νεοεισερχόμενοι στην χώρα μαθητές πρόσφυγες να εξοικειωθούν με το πλαίσιο της σχολικής ζωής, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες τους και διατηρώντας σαφή προ-ενταξιακό χαρακτήρα»*.

Ιδιαίτερα τη χρονιά 2018-2019, ιδρύονται κάποιες ΔΥΕΠ στα νησιά.

Η αύξηση των Τ.Υ. και των ΔΥΕΠ καθώς και των παιδιών που φοιτούν σε αυτές ως προενταξιακή διαδικασία, μπορούν να ανοίξουν τον δρόμο, από κοινού με άλλες προϋποθέσεις, στην πλήρη ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και την ολοκλήρωση της φοίτησής τους. Οι προϋποθέσεις αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο.

3^ο ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Αναγκαιότητα της έρευνας- στοχοθεσία της έρευνας - ερευνητικά ερωτήματα

Όπως φάνηκε από την παρουσίαση των στατιστικών στοιχείων της περιόδου 2016-2019 οι μεικτές ροές προς τη χώρα μας συνεχίζονται και περιλαμβάνουν ένα σημαντικό αριθμό παιδιών, ηλικίας 0-18 ετών, ο οποίος πλησιάζει το 1/3 περίπου των εισερχομένων. Μάλιστα πολλοί από τους ανήλικους πρόσφυγες είναι ασυνόδευτοι (εκτιμώμενος αριθμός 2.100, εκ των οποίων το 92% είναι αγόρια στην πλειονότητά τους άνω των 14 ετών) .

Τα προβλήματα των παιδιών προσφύγων συνδέονται όχι μόνο με κρίσιμα ζητήματα που αφορούν τους πρόσφυγες στο σύνολό τους (στέγαση σε αξιοπρεπείς συνθήκες, πρόσβαση σε δομές υγείας, αντιμετώπιση τραυματικών βιωμάτων, επανένωση με την οικογένεια), αλλά και με ζητήματα που άπτονται των ιδιαιτεροτήτων και αναγκών της ηλικίας τους. Από τα σημαντικότερα είναι η αντιμετώπιση των ρατσιστικών φαινομένων βίας και στιγματισμού, που έχουν δει κατά καιρούς το φως της δημοσιότητας, με θύματα παιδιά πρόσφυγες και τις οικογένειές τους, καθώς επίσης και το ζήτημα της εκπαίδευσης, τα οποία εξάλλου είναι αλληλένδετα.

Τόσο λοιπόν οι συνεχιζόμενες ροές ανήλικων προσφύγων (όπως διαπιστώνεται από τα στατιστικά στοιχεία του 1^{ου} μέρους) όσο και οι λόγοι κοινωνικής ένταξης του προσφυγικού πληθυσμού καθιστούν αναγκαία μια έρευνα η οποία θα στρέφεται στην εκπαίδευση ως παράγοντα κοινωνικής ένταξης των ανήλικων προσφύγων.

Σκοπός της έρευνας είναι να εξεταστούν οι ιδιαιτερότητες των μαθητών προσφύγων και αν υπάρχει διαφοροποίηση από τις άλλες πολιτισμικά και θρησκευτικά ομάδες του μαθητικού πληθυσμού, ώστε να καθίσταται αναγκαία μια εκπαιδευτική πολιτική προσανατολισμένη σε αυτόν τον μαθητικό πληθυσμό.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που αναπτύσσονται με άξονα τον σκοπό αυτόν είναι τα εξής:

1. Ποιες είναι οι ιδιαίτερες δυσκολίες των μαθητών/-τριών προσφύγων που προκύπτουν από τις συνθήκες μετακίνησής τους και διαβίωσής τους στη χώρα μας;

2. Ποια είναι τα ιδιαίτερα ζητήματα που επηρεάζουν τη φοίτηση στις Τάξεις Υποδοχής και ΔΥΕΠ;
3. Ποιοι παράγοντες λειτουργούν προς όφελος της εκπαιδευτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ένταξης των μαθητών προσφύγων;
4. Ποια μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής και ποιες αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο μπορούν να βελτιώσουν το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης;
5. Ποιες προοπτικές και προκλήσεις δημιουργούνται για το εκπαιδευτικό σύστημα;

Διευκρίνιση στη χρήση του όρου πρόσφυγας

Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιείται ο όρος πρόσφυγας, όχι μόνο για να αποδώσει τον πληθυσμό που βρίσκεται υπό καθεστώς διεθνούς προστασίας μετά από αναγνώριση του σχετικού αιτήματος, αλλά για το σύνολο των μεικτών ροών. Ο λόγος που χρησιμοποιείται ο όρος πρόσφυγας με γενικευτική σημασία είναι διότι υπάρχουν ομοιότητες στους εισερχομένους των μεικτών αυτών ροών κυρίως όσον αφορά στις αιτίες και τις συνθήκες μετακίνησης-έλευσης στην Ελλάδα, στις συνθήκες διαμονής και εγκατάστασής τους στην Ελλάδα, καθώς και στο ότι αντιμετωπίζουν την Ελλάδα ως χώρα διέλευσης και όχι ως χώρα μόνιμης εγκατάστασης.

Ερευνητική μέθοδος

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο των ημιδομημένων συνεντεύξεων και της παρατήρησης. Συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκαν μια σειρά από συνεντεύξεις από τον Νοέμβρη του 2018 έως τον Μάρτη του 2019 με μέλη του Αυτοτελούς Τμήματος Συντονισμού και Εκπαίδευσης Προσφύγων, με Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων που είναι αποσπασμένοι σε Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων και με ΣΕΠ Αστικού Ιστού.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε παρατήρηση σε επιμορφώσεις και ημερίδες που απευθύνονταν σε φιλόλογους Τάξεων Υποδοχής, σε εκπαιδευτικούς ΔΥΕΠ και σε ΣΕΠ και διοργανώθηκαν από το ΙΕΠ, ΠΕΚΕΣ της Αττικής και ΜΚΟ.

Η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων των ημιδομημένων συνεντεύξεων και της παρατήρησης παρουσιάζεται παρακάτω με τη μορφή θεματικών ενοτήτων, αντίστοιχων των ερευνητικών ερωτημάτων και των επιμέρους αξόνων τους.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι παράγοντες³⁷ που επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων.

α. Προμεταναστευτικοί παράγοντες: Οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με τη ζωή του πρόσφυγα πριν το ταξίδι για την Ελλάδα. Οι ανήλικοι πρόσφυγες πριν την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες πολέμου και πολιτικών διώξεων των ίδιων και των οικογένειών τους, απώλεια συγγενών και αγαπημένων προσώπων.

β. Δια-μεταναστευτικοί παράγοντες: Οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με το ίδιο το ταξίδι, το οποίο γίνεται σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες. Μπορεί να έχει τα χαρακτηριστικά διωγμού ή φυγής (γεγονός που αποκλείει την οργανωμένη και προσεκτικά σχεδιασμένη μετακίνηση) και συνδέεται με την εκμετάλλευση από δίκτυα διακινητών. Οι εμπειρίες της μετακίνησης είναι οδυνηρές (έλλειψη τροφής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, κίνδυνος τραυματισμού και πνιγμού, στην περίπτωση της θαλάσσιας μετακίνησης κ.α.) Επίσης, έχει έντονο το στοιχείο της αιφνίδιας αλλαγής των σχεδίων του ταξιδιού, καθώς συχνά εγκύπτουν παράγοντες τους οποίους οι μετακινούμενοι πληθυσμοί αγνοούν εκ των προτέρων και αδυνατούν να αντιμετωπίσουν. Τέτοια περίπτωση είναι το κλείσιμο του βαλκανικού δρόμου την άνοιξη του 2016 και οι συνέπειες της Κοινής Δήλωσης Ε.Ε.-Τουρκίας. Τέλος το ταξίδι αυτό πραγματοποιείται σε συνθήκες «παρανομίας» και λαθρότητας.

γ. Μετα-μεταναστευτικοί παράγοντες, είναι οι παράγοντες που συνδέονται με τις συνθήκες ζωής των προσφύγων στη χώρα υποδοχής ή στη χώρα προσωρινής

³⁷Σημαντικά στοιχεία για αυτούς τους παράγοντες σε Σύριους Πρόσφυγες Μαθητές στο Σπύρος Γ. Αραβανής, *Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε τάξεις υποδοχής με Σύριους Πρόσφυγες Μαθητές: Προβλήματα και προκλήσεις*, Περ. Νέα Παιδεία, Τεύχος 159.

εγκατάστασης. Παρατεταμένη παραμονή στα ΚΥΤ και τα κέντρα υποδοχής με δύσκολες συνθήκες υγιεινής, σίτισης, διαβίωσης, συνύπαρξης με άλλες εθνικότητες. Οι ΣΕΠ παρατηρούν ότι «οι έφηβοι πρόσφυγες που διαμένουν στα ΚΦΠ κοιμούνται πολύ αργά και συχνά ξενυχτούν χωρίς προφανή λόγο» και «μέσα στο camp έχει συνέχεια πολύ θόρυβο, πρωί –βράδυ». Παράλληλα, πρέπει να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες προσαρμογής στο νέο γλωσσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον.

δ. Οι αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών στην ίδρυση ΔΥΕΠ και Τάξεων Υποδοχής εμπόδισαν σε κάποιες περιπτώσεις την ομαλή έναρξη της φοίτησης των παιδιών προσφύγων αλλά και τη φοίτηση στο σύνολό της, δημιουργώντας κλίμα απόρριψης, το οποίο έβαλε την προσπάθεια ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα.

ε. Η διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD)³⁸ συνδέεται με όλα τα παραπάνω βιώματα και αντιμετωπίζεται ως σοβαρό ενδεχόμενο, από κοινού με την κατάθλιψη και τις αυτοκτονικές τάσεις. Κοινή διαπίστωση των ΣΕΠ είναι ότι πολλές φορές «ο οποιοσδήποτε δυνατός θόρυβος μέσα στο ΚΦΠ μπορεί να δημιουργήσει κρίσεις πανικού».

στ. Σημαντικός αριθμός ανήλικων προσφύγων είναι ασυνόδετοι (εκτιμώμενος αριθμός 2.100, εκ των οποίων το 92% είναι αγόρια στην πλειονότητά τους άνω των 14 ετών) , έχουν χάσει τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα, αρκετοί είναι ανιθαγενείς .

Ιδιαίτερα ζητήματα που επηρεάζουν τη φοίτηση στις Τάξεις Υποδοχής και ΔΥΕΠ

α. Η κατοικία, αν ο/η ανήλικος-η διαμένει σε ΚΦΠ, σε διαμέρισμα, σε κατάληψη ή σε Δομή Ασυνόδετων Ανηλίκων επηρεάζουν το μοντέλο της φοίτησης. Ασυνόδετοι ανήλικοι, που διαμένουν σε διαμερίσματα με ενήλικες οι οποίοι δεν είναι οι γονείς τους, απουσιάζουν συχνά από το σχολείο. Κατά τον ίδιο τρόπο, η συχνή αλλαγή κατοικίας και η μετακίνηση εντός της Ελλάδας είναι επιβαρυντικός παράγοντας της ομαλής και επαρκούς φοίτησης.

β. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες και οι εκπαιδευτικές φιλοδοξίες του/της ανήλικου/-ης επηρεάζονται από τις συνθήκες transit που χαρακτηρίζουν την παραμονή τους στην Ελλάδα. Η εγκατάσταση στη χώρα θεωρείται από τις οικογένειες των παιδιών

³⁸ Ο.π.

προσφύγων προσωρινή³⁹, και ο απώτερος προορισμός είναι οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης κατά κύριο λόγο, όπου θεωρείται ότι θα απολαύουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και θα έχουν καλύτερες προοπτικές εργασίας. Επίσης η μετακίνηση σε άλλη χώρα μπορεί να συνδέεται με την επανένωση οικογενειών. Η συστηματική ή ανεπαρκής φοίτηση στο σχολείο, ακόμα και ο βαθμός προσαρμογής τους επηρεάζεται από τον συγκεκριμένο παράγοντα σύμφωνα με τους Εκπαιδευτικούς των Τ.Υ. και των Δ.Υ.Ε.Π. Η φοίτηση επηρεάζεται επίσης από το γεγονός ότι οι ανήλικοι πρόσφυγες, αναλαμβάνουν τον ρόλο του μεταφραστή για τις οικογένειές τους και κάποιες φορές απουσιάζουν για να τις εξυπηρετήσουν σε περιπτώσεις που είναι απαραίτητη η παρουσία τους.

γ. Ο/η πρόσφυγας δεν είναι ταυτότητα, είναι ιδιότητα που αποκτάται μέσα από συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο. Ως εκ τούτου, τα ταυτοτικά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών όπως η γλώσσα, η θρησκεία, η εθνότητα/εθνικότητα, η κοινωνικο-οικονομική ομάδα (πριν την προσφυγιά), το μορφωτικό και εκπαιδευτικό υπόβαθρο δημιουργούν ένα σύνθετο πλαίσιο πολυπολιτισμικότητας μέσα στην τάξη. Οι εκπαιδευτικοί αναφέρονται συχνά στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν λόγω της ανομοιογένειας: εντάσεις και μικροσυγκρούσεις μέσα στην τάξη λόγω εθνοτικών προκαταλήψεων, διαφορετικές ταχύτητες μάθησης και εξέλιξης στις σχολικές επιδόσεις. Οι φιλόλογοι των τάξεων υποδοχής επισημαίνουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν λόγω των διαφορετικών μητρικών γλωσσών των μαθητών/-τριών, που απαιτούν άλλου τύπου προσέγγιση στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής.

δ. Τέλος, υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν καμία προηγούμενη σχολική εμπειρία, καθώς και αποσχολειοποιημένα παιδιά, είτε λόγω της μακροχρόνιας παραμονής τους σε camp προσφύγων σε άλλες χώρες (π.χ. στον Λίβανο ή στην Τουρκία) είτε στα ΚΥΤ στα ελληνικά νησιά. (βλ. νόμο). Υπάρχουν επίσης παιδιά που προέρχονται από διαφορετικές εκπαιδευτικές κουλτούρες στις οποίες μάλιστα υπάρχουν αντιλήψεις που διακρίνουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες αγοριών και κοριτσιών.

ε. Η μετακίνηση των μαθητών/-τριών από τα ΚΦΠ στις σχολικές μονάδες και αντίστροφα υλοποιείται σε συνεργασία με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης ο οποίος παρέχει εκπαιδευμένο προσωπικό – συνοδούς. Υπάρχουν περιπτώσεις που οι

³⁹ Δασκαλάκη, Τσιώλη, & Ανδρουλάκης (2017). Project PRESS: εθνογραφικές προσεγγίσεις της εκπαίδευσης προσφύγων στην Ελλάδα. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 9, 19-33.

δήμοι έχουν αναλάβει τη μεταφορά των μαθητών. Όταν η μεταφορά δεν διασφαλίζει ότι ο/η μαθητής/-τρια θα παραμείνει στο σχολείο από την έναρξη μέχρι τη λήξη του προγράμματος, παρατηρείται το φαινόμενο να παρακολουθούνται μόνο οι ώρες του προγράμματος των Τάξεων Υποδοχής και όχι των κανονικών τμημάτων στα οποία είναι εγγεγραμμένοι.

Γενικότερες δυσκολίες και προβλήματα στο σχεδιασμό της προσφυγικής εκπαιδευτικής πολιτικής

Το φαινόμενο της διασποράς και της υπερσυγκέντρωσης

Όπως φαίνεται από τα στατιστικά στοιχεία υπάρχει διασπορά των προσφύγων σε ολόκληρη την Ελλάδα, άρα το πρόγραμμα της εκπαίδευσης των παιδιών προσφύγων εφαρμόζεται σε όλη σχεδόν την επικράτεια, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη διασπορά των Τ.Υ. και τη δυσκολία που υπάρχει στη δημιουργία τους. Υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που φοιτούν σε σχολεία στα οποία δεν συγκεντρώνεται ο απαραίτητος αριθμός μαθητών/-τριών προκειμένου να ιδρυθούν Τ.Υ. (βλ 2^ο μέρος της παρούσας έρευνας). Το θεσμικό πλαίσιο βεβαίως δίνει σε αυτήν την περίπτωση τη δυνατότητα φοίτησης σε γειτονικό σχολείο, στο οποίο λειτουργεί ήδη Τ.Υ., αλλά δεν επιτυγχάνεται πάντα λόγω διαφόρων παραγόντων. Το γεγονός λοιπόν της μεμονωμένης φοίτησης, αν και αφορά στη μειοψηφία των παιδιών (βλ. 2^ο μέρος), δημιουργεί προβλήματα στην εκμάθηση της ελληνικής.

Από την άλλη παρατηρείται και το πρόβλημα της υπερσυγκέντρωσης του προσφυγικού πληθυσμού, κυρίως αυτών που διαμένουν σε διαμερίσματα σε συγκεκριμένους δήμους. Για παράδειγμα τέτοιου τύπου υπερσυγκέντρωση υπάρχει στο κέντρο της Αθήνας. Αυτό συμβαίνει γιατί τα προσφερόμενα από ιδιοκτήτες διαμερίσματα για την εφαρμογή του προγράμματος ΕΣΤΙΑ, που αφορά στην εγκατάσταση σε διαμερίσματα, βρίσκονται σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως αυτή του κέντρου της Αθήνας, ενώ σε άλλες υπάρχει μειωμένη ή μηδενική προσφορά. Αυτή η πραγματικότητα οδηγεί στην υπερσυγκέντρωση στις σχολικές μονάδες των αντίστοιχων περιοχών με ορατό τον κίνδυνο, σύμφωνα με εκπαιδευτικούς και Συντονιστές Εκπαίδευσης να υπάρξουν φαινόμενα κοινωνικής απομόνωσης των προσφύγων, παρεμποδίζοντας την ενταξιακή διαδικασία.

Ενώ λοιπόν ο συνολικός αριθμός των μαθητών προσφύγων δεν ξεπερνάει το 1% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού το φαινόμενο της Διασποράς και της

Υπερσυγκέντρωσης δημιουργεί πλήθος προβλημάτων, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο στον επιτελικό σχεδιασμό και το διοικητικό συντονισμό της εκπαίδευσης προσφύγων όσο και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς που εμπλέκονται είτε ως ΣΕΠ, είτε ως καθηγητές/-τριες των τάξεων υποδοχής, και των ΔΥΕΠ.

Παράγοντες που λειτουργούν προς όφελος της εκπαιδευτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ένταξης των μαθητών προσφύγων.

α. Κοινή παραδοχή όλων των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις είναι ότι η πολύπλευρη συμμετοχή των παιδιών προσφύγων στη σχολική ζωή διευκολύνει και επιταχύνει την προοπτική ένταξής τους. Η συμμετοχή στις εκδρομές, τις σχολικές γιορτές, αθλητικές εκδηλώσεις, καλλιτεχνικές εκθέσεις, εκδηλώσεις θεματικής εβδομάδας⁴⁰ η συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες έχει πολλαπλά οφέλη. Καταρχάς, αντιμετωπίζονται ως ενεργά και δραστήρια μέλη της σχολικής κοινότητας, επιτυγχάνεται η ορατότητά τους μέσα στην ομάδα και σταδιακά αντιμετωπίζεται και η τάση απόσυρσης και παραίτησης, αλλά και οι απείθαρχες συμπεριφορές. Επίσης, γίνονται σταδιακά αντιληπτοί και σεβαστοί οι κανόνες και τα δικαιώματα που διέπουν τη σχολική ζωή. Ακόμα, παρατηρείται τεράστιο όφελος στην ταχύτερη και ουσιαστικότερη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας μέσω της διαδικασίας της συμμετοχής και της κοινωνικοποίησης.

Από την άλλη πλευρά αλλάζει και η στάση της οικογένειας απέναντι στο σχολείο, στηρίζει με περισσότερη ζέση τη σταθερή φοίτηση του παιδιού σε αυτό και δημιουργείται ευνοϊκότερο κλίμα για την επικοινωνία της οικογένειας με το σχολείο.

Τα υπόλοιπα παιδιά του σχολείου αρχίζουν να λειτουργούν με μεγαλύτερη συνεργατική διάθεση, κάνοντας πράξη τις αρχές του σεβασμού προς τον «Άλλον». Υπήρξαν σχολικές μονάδες που επιδίωξαν μάλιστα όχι μόνο τη συνάντηση αλλά και τη συνεργασία των παιδιών του πρωινού τμήματος με αυτά των απογευματινών τμημάτων των ΔΥΕΠ, μεταφέροντας την έναρξη του προγράμματος της ΔΥΕΠ νωρίτερα, προκειμένου τα παιδιά να γνωριστούν μεταξύ τους. Σε κάποια σχολεία μάλιστα παιδιά του πρωινού προγράμματος ανέλαβαν από μόνα τους την πρωτοβουλία και ζήτησαν από τους/τις εκπαιδευτικούς των ΔΥΕΠ να βοηθήσουν στο

⁴⁰«Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Περάσματα*»

μάθημα παραμένοντας στο σχολείο και στο απογευματινό πρόγραμμα. Σε άλλες περιπτώσεις προσκλήθηκαν σε εκδηλώσεις σχολεία που δεν έχουν Τ.Υ.

Εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε σχολεία που εφάρμοσαν τέτοιου τύπου πρακτικές βεβαιώνουν και την αλλαγή στη στάση της τοπικής κοινωνίας. Σε περιπτώσεις στις οποίες η τοπική κοινότητα έδειξε αρχικά επιφυλακτική και εχθρική ακόμα στάση απέναντι στην εγγραφή προσφυγοπαίδων στα σχολεία και την ίδρυση των ΔΥΕΠ, η στάση της άρχισε σταδιακά να μεταστρέφεται, μετά από συστηματική και πολυεπίπεδη προσπάθεια του συλλόγου διδασκόντων ενσωμάτωσης των προσφύγων στη σχολική ζωή.

β. Τα οφέλη των πρακτικών και αρχών του σχολείου της συμπερίληψης και του διαπολιτισμικού σεβασμού αφορούν και στους εκπαιδευτικούς των ΔΥΕΠ και των Τ.Υ, οι οποίοι νιώθουν μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα ότι έχουν τη στήριξη και τη συνεργασία ολόκληρου του συλλόγου διδασκόντων, του οποίου βεβαίως αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι, αλλά δυστυχώς πολλές φορές δεν εφαρμόζεται στην πράξη. Συχνά και λόγω του ωραρίου αλλά και λόγω λανθασμένης αντίληψης νιώθουν απομονωμένοι και ξεκομμένοι.

γ. Η διαδικασία ένταξης και αποδοχής του/της μαθητή/-τριας της Τ.Υ. είναι πιο αποτελεσματική όταν εξασφαλίζεται, η παρακολούθηση στο κανονικό τμήμα στο οποίο είναι εγγεγραμμένος/-η σε μαθήματα όπως η μουσική, τα εικαστικά, η γυμναστική, η πληροφορική και οι ξένες γλώσσες. Στα μαθήματα αυτά περιορίζεται η μετωπική διδασκαλία, οι λεκτικές «εντολές» είναι απλές και ενεργοποιούν σε μεγάλο βαθμό τη μη λεκτική επικοινωνία⁴¹, είναι εφικτή η συνεργασία μεταξύ όλων των μαθητών/-τριών, χωρίς τους φραγμούς που δημιουργεί κάποιες φορές η λεκτική επικοινωνία. Σε σχολείο Σύροι πρόσφυγες και οι Έλληνες συμμαθητές τους συνεργάστηκαν, και με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών τους έφτιαξαν ταινία,

⁴¹Γκορτσά Μαρία, *Μη λεκτική συμπεριφορά και επικοινωνία εκπαιδευτικού και αλλοδαπών μαθητών*, Επιστήμες Αγωγής, Τεύχος 2/2019: «Η εμπειρία των εκπαιδευτικών και ειδικά η προϋπηρεσία τους σε σχολεία στα οποία φοιτούν αλλοδαποί μαθητές διαφόρων εθνότητων[...] είναι βασικά στοιχεία που τους επιτρέπουν να αποκωδικοποιούν τη μη λεκτική συμπεριφορά των αλλοδαπών μαθητών τους, να ανταποκρίνονται με επιτυχία στα μη λεκτικά τους σήματα, να στηρίζουν την προσπάθεια των αλλοδαπών μαθητών τους να συμμετέχουν στο μάθημα και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του. Επιπλέον, όσον αφορά στους μαθητές, οι αλλοδαποί μαθητές που φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, φαίνεται να έχουν ενταχθεί σε μεγάλο βαθμό στο ελληνικό πολιτισμικό περιβάλλον, οπότε η μη λεκτική συμπεριφορά τους δεν διαφέρει –τουλάχιστον αισθητά ή στις περισσότερες περιπτώσεις- από τη μη λεκτική συμπεριφορά των Ελλήνων μαθητών. Επίσης, οι αλλοδαποί μαθητές φαίνεται ότι είναι σε θέση να αποκωδικοποιήσουν τη μη λεκτική συμπεριφορά του εκπαιδευτικού.

όπου η γλώσσα που χρησιμοποιούνταν δεν ήταν τα ελληνικά, αλλά τα φαρσί. Ανάλογα σε άλλο σχολείο παρουσιάστηκε θεατρική παράσταση στην οποία οι Έλληνες μαθητές μιλούσαν στην κουρδική γλώσσα.

δ. Εμπιστοσύνη στην κρίση και την προσωπική άποψη του μαθητή, ο οποίος είναι εξάλλου και ο τελικός αποδέκτης οποιουδήποτε εκπαιδευτικού προγράμματος, εμπιστοσύνη στην ομάδα, αποδοχή του διαφορετικού κώδικα επικοινωνίας λεκτικού και μη λεκτικού είναι οι αξίες πάνω στην οποία στηρίζεται ο ρόλος του ΣΕΠ, ο οποίος είναι καθοριστικός, καθώς συγκροτεί τον συνδυαστικό κρίκο επικοινωνίας ανάμεσα στο σχολείο, τον/τη μαθητή/-τρια και την τοπική κοινότητα. Μια καλή πρακτική που αξίζει να καταγραφεί είναι η πραγματοποίηση συνελεύσεων ανάμεσα σε ΣΕΠ και μαθητές προκειμένου να αναδειχθούν ζητήματα που αφορούν τα παιδιά πέρα από τα μαθήματα.

ε. Επικοινωνία και δράσεις με τους γονείς και για τους γονείς που περιλαμβάνουν γνωριμία με την περιοχή στην οποία έχουν πρόσφατα εγκατασταθεί, ενημέρωση για το εκπαιδευτικό σύστημα, το σχολείο, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μαθητών, συνεργασία με τους γονείς και εμπλοκή τους σε όποια σχολική δράση είναι αυτό εφικτό (π.χ. προετοιμασία φαγητού για τη σχολική γιορτή).

στ. Γενικότερα, η ουσιαστική ένταξη των παιδιών προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα θεμελιώνεται πάνω σε οτιδήποτε επαναφέρει την ταραγμένη ζωή τους στην κανονικότητα. Ακόμα και τα σχολικά εγχειρίδια (γι' αυτό και πολλές φορές αντιδρούν στις φωτοτυπίες), η οριοθέτηση με διάθεση επικοινωνίας, η τήρηση του ωρολόγιου προγράμματος, και γενικότερα οτιδήποτε υπογραμμίζει την ιδιότητά τους ως μαθητές/-τριες και δεν προτάσσει την ιδιότητα του πρόσφυγα δημιουργεί ένα ισχυρό πλαίσιο επιστροφής σε μια «κανονική ζωή», όσον αφορά το μερίδιο ευθύνης που αναλογεί στο σχολείο. Διότι όπως ήδη αναφέρθηκε είναι πολλαπλοί οι παράγοντες που καθορίζουν το αν θα επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη των προσφύγων και για τους οποίους πρέπει να φροντίσουν άλλοι θεσμοί.

Μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής και αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο

α. Οι ΔΥΕΠ ικανοποιούν, από τη μια, συγκεκριμένες ανάγκες στις περιπτώσεις που υπάρχουν πολλές αφίξεις παιδιών στη μέση της σχολικής χρονιάς ή πλήρως αποσχοληιοποιημένα παιδιά, που πρέπει να προετοιμάζονται σε όλα τα επίπεδα (γλωσσικό, κοινωνικό, παιδαγωγικό) για την εγγραφή τους στις Τ.Υ. Η λειτουργία

τους κρίνεται σημαντική ως προενταξιακό στάδιο σε περιπτώσεις σαν και αυτές που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Εξάλλου η φοίτηση σε αυτές, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο, δεν παρατείνεται πέραν του ενός έτους. Επίσης, να λαμβάνεται υπόψη ότι οι ΔΥΕΠ αποτελούν οργανικό και αναπόσπαστο κομμάτι του σχολείου (βλ. 2ο μέρος), όπως φαίνεται και από τις αρμοδιότητες του Διευθυντή/-ντριας και του Συλλόγου Διδασκόντων της σχολικής μονάδας. Ο κίνδυνος, ωστόσο, απομόνωσης των μαθητών αλλά και των εκπαιδευτικών των ΔΥΕΠ και της περιθωριοποίησής τους με αποτέλεσμα να μην επιτευχθεί το προσδοκώμενο αποτέλεσμα για την ένταξη είναι μεγάλος. **Προκειμένου να μη δυσχεραίνεται η πλήρης ένταξη, η λειτουργία των ΔΥΕΠ πρέπει να περιοριστεί στην προενταξιακή διαδικασία και να ενισχυθεί και να πλαισιωθεί με οργανωμένες διαδικασίες και δράσεις, που θα φέρνουν σε επαφή και επικοινωνία τους μαθητές των ΔΥΕΠ με τους συμμαθητές τους αλλά και τους εκπαιδευτικούς των πρωινών τμημάτων.**

β. Οι Τάξεις Υποδοχής (ΖΕΠ) πρέπει να αυξηθούν, ώστε να καλυφθούν όλες οι ανάγκες φοίτησης **σε όλες της βαθμίδες της 12χρονης εκπαίδευσης**. Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να υπάρξει για τη φοίτηση και σε ΕΠΑΛ και ΣΜΕΑΕ με αύξηση των Τ.Υ σε αυτά τα σχολεία. Πρέπει επίσης το πρόγραμμα Ι ΖΕΠ που ακολουθεί την πρώτη χρονιά φοίτησης σε Τ.Υ. Ι ΖΕΠ, να ενεργοποιηθεί και στη Β/θμια εκπαίδευση (προς το παρόν εφαρμόζεται μόνο στην Α/θμια) ώστε να διευκολύνει τη διαδικασία ένταξης του μαθητή πρόσφυγα σε όλα τα επίπεδα. Να λειτουργήσουν άμεσα (το επόμενο σχολικό έτος 2019-20) και ΤΥ Ι ΖΕΠ .

γ. Αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου που αφορά στις απουσίες και την αξιολόγηση. Πρέπει, τουλάχιστον για όσο χρονικό διάστημα βρίσκονται σε καθεστώς αιτούντος άσυλο και τον πρώτο διάστημα της αναγνώρισης της αίτησης ασύλου να υπάρξει μεγαλύτερη ευελιξία, συνυπολογίζοντας παράλληλα τη ρευστότητα της εγκατάστασης και άλλες δυσκολίες (ευαλωτότητα, αν είναι ασυνόδευτος/-η ανήλικος/-η κ.α.).

δ. Είναι εξαιρετικά σημαντικό οι εκπαιδευτικοί των Τ.Υ. αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου να μπορούν να αναβαθμιστούν σε πλήρους, παραμένοντας σε Τ.Υ. ώστε να υπάρχει σταθερότητα στην παρουσία των εκπαιδευτικών και να μην αλλάζουν κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Παράλληλα πρέπει να λειτουργήσει το πρόγραμμα των ΤΥ Ι ΖΕΠ και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με λιγότερες ώρες απ'ό,τι οι ΤΥ Ι ΖΕΠ,

μπορούν να είναι 8 ώρες, ώστε να ενισχυθεί η εκμάθηση των ελληνικών. Οι ώρες αυτές μπορούν να καλύπτονται από τους εκπαιδευτικούς της ΤΥ Ι ΖΕΠ.

ε. Απαραίτητη είναι η συστηματική και έγκαιρη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των ΔΥΕΠ και των Τ.Υ., όχι μόνο των φιλολόγων που αναλαμβάνουν το δύσκολο έργο της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, αλλά και όλων των ειδικοτήτων, ακόμα και αυτών που δεν διδάσκουν σε Τ.Υ. ή ΔΥΕΠ, αλλά βρίσκονται σε σχολεία στα οποία φοιτούν μαθητές πρόσφυγες ή μαθητές άλλων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες (Ρομά, παλιννοστούντες, μετανάστες). Η ανάγκη συστηματικής στήριξης στο παιδαγωγικό τους έργο εμφανίζεται στις συνεντεύξεις ως ένας από τους βασικότερους παράγοντες, προκειμένου να ανταποκριθεί ο/η εκπαιδευτικός στο δύσκολο έργο του. Απαραίτητη είναι και η επιμόρφωση των στελεχών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

στ. Προϋπόθεση είναι η έγκαιρη ίδρυση των Τ.Υ. και των ΔΥΕΠ στην αρχή της χρονιάς ή μόλις διαπιστωθεί η σχετική ανάγκη, η έγκαιρη στελέχωσή τους και η έγκαιρη χορήγηση των σχολικών εγχειριδίων για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Επίσης, είναι απαραίτητη η στελέχωση με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και διαπολιτισμικούς μεσολαβητές (διερμηνείς και μεταφραστές) και η δημιουργία σταθερών διαύλων επικοινωνίας με τις οικογένειες των παιδιών.

ζ. Προκειμένου να επιτευχθεί η ουσιαστική ένταξη στη σχολική κοινότητα, σημαντικό είναι να ενθαρρυνθεί και να σχεδιασθεί πιο συστηματικά (όπως άλλωστε προβλέπεται από το θεσμικό πλαίσιο) η ενεργός συμμετοχή των παιδιών προσφύγων ιδιαίτερα στα μαθήματα εικαστικών, μουσικής και φυσικής αγωγής, τα οποία από τη φύση τους προσφέρουν πολλές δυνατότητες ανάπτυξης του διαπολιτισμικού σεβασμού και της επικοινωνίας.

η. Απαραίτητη είναι η εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης των οικογενειών, ώστε να διασφαλιστεί η ένταξη και των παιδιών τους στην ελληνική κοινωνία, όπως και τα μορφωτικά τους δικαιώματα, καθώς και η διδασκαλία μητρικής γλώσσας στα παιδιά με αξιοποίηση προσφύγων/μεταναστών εκπαιδευτικών. Η αξιοποίησή τους είναι σημαντική και για τον ρόλο των πολιτισμικών διαμεσολαβητών και γενικότερα θα συμβάλλει στις διαδικασίες κοινωνικής ένταξης των προσφύγων.

θ. Απαραίτητος είναι ο σχεδιασμός και η λειτουργία εκπαιδευτικού προγράμματος εκμάθησης ελληνικών στους/στις ενήλικους πρόσφυγες, ακόμα και με την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών για εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Προοπτικές και προκλήσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα

Η προσφυγική κρίση λειτούργησε ως μεγεθυντικός φακός στα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Πέρα από τα ζητήματα οργάνωσης και έλλειψης μόνιμου εκπαιδευτικού προσωπικού, αναδείχθηκαν και τα ζητήματα φιλοσοφίας της εκπαίδευσης. Μετά από τρία χρόνια εφαρμογής του τιτάνιου έργου της προσφυγικής εκπαίδευσης με προενταξιακό χαρακτήρα, μπορούμε να συζητήσουμε κατά πόσο το σχολείο θα λειτουργεί με όρους αποδοχής της διαφορετικότητας, ένταξης και συμπερίληψης και όχι με όρους αφομοίωσης και αποκλεισμού.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί μέσα από πρωτοβουλίες που θα αναπτύξει να αξιοποιήσει την ίδια την προσφυγική ταυτότητα του μαθητή (ανάδειξη της αξίας της διαφορετικότητας κλπ) και να βοηθήσει όλη τη μαθητική κοινότητα να κάνει ένα βήμα μπροστά στην προσέγγιση του διαφορετικού και στη συνειδητοποίηση της αξίας της πολυπολιτισμικότητας. Στόχος των πρωτοβουλιών ενσωμάτωσης των προσφύγων δεν πρέπει να είναι η αποσιώπηση των διαφορών και των εμπειριών του πρόσφυγα, αλλά η διακριτική, χωρίς να υπερτονίζονται, αξιοποίησή τους.

Οι αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι επί της ουσίας οι αρχές ενός δημοκρατικού και ανοιχτού σε όλους σχολείο βασισμένου στις αρχές της ισότητας, της δημιουργικότητας και της συμμετοχής. Οι αποκλεισμοί με τους οποίους ως εκπαιδευτικοί ερχόμαστε αντιμέτωποι δεν συνδέονται μόνο με την πολιτισμική ετερότητα, αλλά και με τη θρησκευτική, την εθνοτική, την ετερότητα στον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Βέβαια, η επιτυχής εφαρμογή αυτών των αρχών είναι συνάρτηση και άλλων παραγόντων, όπως είναι οι όροι και οι συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών, η στήριξή τους από τα στελέχη της εκπαίδευσης και τη διοίκηση και τους Συντονιστές Εκπαίδευσης, τα σχολικά εγχειρίδια και τα προγράμματα σπουδών, οι οποίοι δεν μελετήθηκαν στην παρούσα έρευνα αλλά πρέπει να διερευνηθούν.

Συμπεράσματα

Οι ανάγκες της προσφυγικής εκπαιδευτικής πολιτικής διαφοροποιούνται σημαντικά από αυτές τις ανάγκες που δημιούργησαν τα μεταναστευτικά ρεύματα της δεκαετίας του 1990. Οι ιδιαιτερότητες αυτού του μαθητικού πληθυσμού με τα έντονα πολυπολιτισμικά στοιχεία και την αντιμετώπιση της Ελλάδας ως χώρας διέλευσης δημιουργούν ποικιλία εκπαιδευτικών και γνωστικών αναγκών, καθώς και ποικιλία εκπαιδευτικών προσδοκιών και φιλοδοξιών.

Οι δυσκολίες που δημιουργούνται από τους προ-μεταναστευτικούς, δια-μεταναστευτικούς και μετα-μεταναστευτικούς παράγοντες καθιστούν απαραίτητη και πρωτεύουσα σημασία την ψυχοκοινωνική στήριξη των παιδιών αυτών και απαιτούν τη διεπιστημονική συνεργασία πολλών διαφορετικών ειδικοτήτων: εκπαιδευτικών, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και πολιτισμικών διαμεσολαβητών-διερμηνέων-μεταφραστών. Συνακόλουθα και λόγω των δυσκολιών που περιγράφηκαν απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός για τη συνέχιση, βελτίωση και επέκταση του προγράμματος εκπαίδευσης προσφύγων επανεκτιμώντας τις ανάγκες μετά τα τρία χρόνια εφαρμογής του.

Παράλληλα, σημαντικός είναι ο επαναπροσδιορισμός των στόχων αξιοποιώντας την ανατροφοδότηση από όλους τους εμπλεκόμενους παράγοντες και κυρίως τους εκπαιδευτικούς, ώστε να αξιολογείται κάθε φορά το μεταβαλλόμενο πλαίσιο που δημιουργούν οι αντικειμενικές συνθήκες της υποδοχής, της εγκατάστασης και τώρα πια της σταδιακής ένταξης των προσφύγων.

Τέλος, πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στα ζητήματα των αιτούντων διεθνούς προστασίας και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, τόσο λόγω του μαζικού χαρακτήρα των αιτήσεων όσο και λόγω των ιδιαίτερων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών υπό τις οποίες το προσφυγικό και μεταναστευτικό φαινόμενο θα συνεχίσει να συντελείται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρουσία 12.867 παιδιών προσφύγων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί μια συνθήκη που δημιουργεί νέες ανάγκες και προοπτικές στον χάρτη της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Η πραγματικότητα αυτή θεμελιώνεται πάνω στα χαρακτηριστικά της πολυπολιτισμικής κοινωνίας ακολουθώντας εδώ και τρεις δεκαετίες τις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που αλλάζουν τη φυσιογνωμία της. Η συνέχιση και ενίσχυση της εκπαιδευτικής προσέγγισης της διαπολιτισμικότητας αποτελεί, και λόγω των ιδιαίτερων και πολύπλοκων χαρακτηριστικών του προσφυγικού πληθυσμού, επιτακτική ανάγκη. Ο περαιτέρω σχεδιασμός της εκπαίδευσης πρέπει να συντελεστεί ενισχύοντας δυναμικά τις αρχές της αλληλεπίδρασης των διαφορετικών πολιτισμών, του διαπολιτισμικού σεβασμού, της ανεκτικότητας και της διαπολιτισμικής δημοκρατίας, ανοίγοντας παράλληλα τον δρόμο για την κοινωνική ένταξη των προσφύγων και μεταναστών.

Η φοίτηση όλων των παιδιών προερχόμενων από τρίτες χώρες στο ελληνικό σχολείο, χωρίς εξαιρέσεις πρέπει να αποτελεί μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους του στρατηγικού εκπαιδευτικού σχεδιασμού της χώρας μας για τα επόμενα χρόνια. Ο σχεδιασμός αυτός πρέπει να γίνεται θεμελιώνοντας και διευρύνοντας περαιτέρω τις αρχές της διαπολιτισμικής και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί την απάντηση του εκπαιδευτικού συστήματος στα φαινόμενα ρατσισμού και αποκλεισμού κάθε είδους ετερότητας –όχι μόνο της πολιτισμικής- που διαρκώς αυξάνονται στις σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες, ανάμεσα στις οποίες είναι και η δική μας.